

**КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА**

**Факультет суспільно-гуманітарних наук
Кафедра всесвітньої історії**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПОЛЬСЬКО-ЛИТОВСЬКІ ВЗАЄМИНИ (1989-2022 РР.): ПОЛІТИЧНИЙ,
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТИ**

**Спеціальність: 032 Історія та археологія
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)**

Бабіча Валерія Олексійовича,
студент II курсу групи ІСТм-1-24д

Науковий керівник:
Горпинченко Інна Володимирівна,
доцент кафедри всесвітньої історії,
кандидат історичних наук

Роботу захищено « ___ » _____ 20__ р.

Оцінка _____

Київ –2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	5
РОЗДІЛ 2.ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА ЛИТВОЮ.....	13
РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛЬЩІ І ЛИТВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ.....	39
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ КРАЇНАМИ.....	54
РОЗДІЛ 5. КУЛЬТУРНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ДВОСТОРОННІ ВЗАЄМИНИ.....	74
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	92
ДОДАТКИ.....	105

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена визначальною роллю польсько-литовського партнерства у формуванні архітектури безпеки сучасної Європи. Маючи спільну багатостолітню історичну спадщину, Республіка Польща та Литовська Республіка сьогодні виступають ключовими гравцями Балтійського регіону. Еволюція їхніх відносин: від подолання пострадянських викликів до глибокої інституційної інтеграції в межах Європейського Союзу та НАТО перетворила ці держави на фундамент стабільності на східному фланзі Альянсу. У сучасних умовах геополітичної нестабільності саме від якості польсько-литовського діалогу безпосередньо залежить ефективність колективної безпеки регіону та здатність європейської спільноти реагувати на гібридні загрози.

Окремого значення польсько-литовська співпраця набуває у контексті підтримки України. Польща та Литва стали амбасадорами євроінтеграційних прагнень України в ЄС. Діяльність «Люблінського трикутника» та успішне функціонування Литовсько-польсько-української бригади є дієвими механізмами, що свідчать про перехід від суто двостороннього партнерства до формування регіонального безпекового альянсу за участю України.

Вивчення досвіду польсько-литовської взаємодії є надзвичайно актуальним для розуміння перспектив подальшого інтеграційного розвитку Східної та Центральної Європи, а також для розробки нових механізмів співпраці в межах безпекових ініціатив, які безпосередньо впливають на майбутнє України в європейському просторі.

Об'єкт дослідження — двосторонні польсько-литовські відносини в сучасний період (1989–2022 рр.).

Предметом дослідження є політичні, економічні та культурні аспекти відносин між Польщею та Литвою у посткомуністичний період, а також динаміка їх змін під впливом внутрішніх і зовнішніх політичних чинників.

Мета: на основі комплексного аналізу джерельної бази визначити ключові етапи розвитку польсько-литовських взаємин у 1989–2022 рр. та окреслити їхній характер у контексті впливу внутрішніх і зовнішніх політичних чинників.

Завдання

- Проаналізувати реальну джерельну базу та історіографічні напрацювання з метою визначення основних підходів, концепцій та напрямів вивчення польсько-литовських взаємин в окреслений період;
- Встановити історичні передумови, які сформували підґрунтя для розвитку міждержавних відносин Польщі та Литви в посткомуністичний період;
- Дослідити геополітичні концепції Польщі та Литви та проаналізувати особливості їхньої практичної реалізації у двосторонній політиці;
- Визначити ключові тенденції економічного співробітництва між державами та оцінити динаміку торгівельно-економічних та інвестиційних зв'язків;
- З'ясувати зміст і форми культурно-релігійного співробітництва, а також їхній вплив на розвиток міждержавного діалогу та взаєморозуміння;

Хронологічними рамками виступають події проведення парламентських виборів у ПНР в 1989 році (нижня межа) та до повномасштабного вторгнення Росії до України в 2022 році (верхня межа).

Територіальні межі окреслені чинними кордонами Республіки Польщі та Литовської Республіки.

Основу **методів дослідження** складають принципи неупередженості, системності та багатофакторності, що дозволяють забезпечити комплексний аналіз польсько-литовських відносин. Безпосередньо з методів було залучено метод порівняльної статистики, компаративний метод, історико-системний метод та метод періодизації.

Науковою новизною магістерського дослідження є впровадження нової періодизації в розвитку польсько-литовських взаємин 1989–2022 рр.

Практичне значення роботи полягає у використанні результатів дослідження в науково-педагогічній практиці: для розробки та читання спецкурсів, нормативних курсів з новітньої історії відносин Польщі та Литви.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки магістерської роботи були апробовані шляхом оприлюднення в наукових публікаціях та під час доповідей на профільних конференціях. Зокрема, результати дослідження висвітлено у статті «Польсько-литовське співробітництво: етнокультурний аспект (1989–2025 рр.)», опублікованій у колективній монографії «*Vivere est militare. Sammelband zu Ehren von Professor der Ukrainischen Freien Universität Wolodymyr Kosyk (zum Gedenken an den 100. Geburtstag)*». Окремі аспекти роботи, що стосуються змісту 3-го та 4-го розділів дослідження, були представлені у формі наукових доповідей на III Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми історичної науки та освіти у дослідженнях молодих учених» із тезами «Між Польщею та Росією: розвиток зовнішньоекономічної діяльності Литви в 1991–2006 роках» та на IX Всеукраїнській науковій конференції «Київські філософські студії – 2026: Гуманітарна безпека в умовах війни: світоглядна і духовна резильєнтність в епоху глобальних аксіологічних деформацій» із тезами «Інтеграція Польщі та Литви до НАТО (1999–2004 рр.) в контексті двосторонніх відносин та зовнішніх викликів».

Структура роботи складається з 5 розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Стан наукової розробки проблеми польсько-литовських взаємин характеризується значним масивом праць, які доцільно класифікувати за тематично-ієрархічним принципом: від фундаментальних загальноісторичних досліджень до вузькоспеціалізованих праць, присвячених окремим сюжетам міждержавної взаємодії.

Першу групу становлять дослідження, що формують концептуальний фундамент для розуміння спільної історичної спадщини обох народів. Праці Тімоті Снайдера («Перетворення націй»), Анджея Сулими Камінського («Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів») та Нормана Дейвіса («Боже ігрище») охоплюють тривалі хронологічні періоди, де сучасні події подані як логічне продовження багатовікових процесів. Хоча фокус уваги не завжди спрямований на події кінця ХХ та початку ХХІ століть, їхній доробок є незамінним для виявлення глибинних чинників, що детермінують сучасну ідентичність та політичну культуру регіону. У цьому ж контексті важливе значення має праця Александра Сребраковського («Поляки в Литовській РСР 1944–1989»), яка забезпечує розуміння соціально-політичного фону на Віленщині напередодні відновлення незалежності.

Друга група праць фокусується на трансформації польсько-литовського діалогу безпосередньо у постсоціалістичний період. Дослідники Кшиштоф Буховський, Стівен Бурант, Томаш Войцех Модзелевський та Ганна Щеховіч аналізують період від 1990 до 2012 року, висвітлюючи шлях від початкової напруги до інституційної інтеграції в межі ЄС та НАТО. Зокрема, Стівен Бурант ще у середині 1990-х років обґрунтував тезу про роль Польщі як «адвоката» литовських інтересів на шляху до євроатлантичних структур.

Сучасний стан відносин (до 2020 року) ґрунтовно проаналізовано у працях Александри Кучинської-Зонік, Домініка Вільчевського, Гедимінаса Казенаса та Барбари Станкевіч. Дослідники зосереджують увагу на вивченні окремих ключових напрямів двосторонньої взаємодії, зокрема в економічній та культурній сферах, що дозволяє детально розкрити специфіку функціонування цих галузей у межах сучасного польсько-литовського партнерства.

Окремий сегмент історіографії присвячений фактору національних меншин як ключової змінної у двосторонньому діалозі. Українська дослідниця Тетяна Голдак-Горбачевська акцентує увагу на тому, як питання мовної та освітньої політики значною мірою визначали суспільні настрої та динаміку міждержавних контактів у посткомуністичну добу.

Геополітичний злам після 2014 року зумовив появу досліджень, що розглядають польсько-литовську співпрацю через призму підтримки України та протидії регіональним загрозам. У цьому напрямі вагомими є праці Ольги Близняк та Євгена Чеботарьова, які аналізують інституційний потенціал «Люблінського трикутника» та концепцію «східного виміру» політики ЄС. На практичному рівні транскордонну взаємодію та подолання «тягаря історії» у прикордонних регіонах досліджують Йоанна Куровська-Пиш та Андрус Пуксас, доводячи життєздатність культурного діалогу на локальному рівні.

Особливу увагу в роботі приділено аналізу позицій литовської історичної школи, представлені працями, що були видані англійською, українською та польською мовами. Концептуальною для розуміння внутрішніх процесів у литовській науці стала праця Віргіліяса Крапаускаса, який виокремлює проблему високої політизації історичного дискурсу та мовного бар'єру, що часто перешкоджає самостійному позиціонуванню литовських наративів на міжнародній арені. Автор критично оцінює схильність частини колег до зосередження на локальних темах, що подекуди обмежує можливості для широких компаративних узагальнень.

Підсумовуючи стан наукової розробки теми, варто зауважити, що попри наявність ґрунтовних праць із окремих аспектів польсько-литовського партнерства, сучасна історіографія потребує додаткових комплексних досліджень, які б охоплювали період після 2014 року з урахуванням цілісної сукупності політичних, економічних та безпекових чинників. Більшість наявних досліджень зосереджена переважно на аналізі подій до 2012 року або має вузькоспеціалізований характер, що відкриває широкі можливості для поглибленого вивчення сучасної динаміки відносин.

Джерельну базу роботи складає комплекс опублікованих матеріалів, які дозволяють реконструювати динаміку польсько-литовських взаємин у політичній, економічній та культурній сферах. Усі залучені джерела було класифіковано за відповідними групами:

1. Нормативно-правова база та офіційні документи

До цієї групи належать фундаментальні документи, що визначають правовий каркас та вектори двосторонніх відносин. Фундаментом виступають конституційні норми Республіки Польща та Литовської Республіки, аналіз яких дозволяє виявити державні гарантії захисту прав національних меншин. Особливу вагу мають міждержавні договори: Трактат про добросусідство та дружню співпрацю (1994 р.), який став основою примирення, а також низка економічних угод, зокрема Угода про вільну торгівлю (1996 р.), Угода про взаємне заохочення та захист інвестицій (1992 р.) та Угода про уникнення подвійного оподаткування (1994 р.).

Окрім того, вищезгадана категорія включає специфічні актові матеріали та звіти міжнародних інституцій, що конкретизують виконання взятих державами зобов'язань. До них належать висновки Європейської комісії за демократію через право (Венеційська комісія, 2003 р.) щодо проекту литовського закону про нацменшини, офіційні повідомлення МЗС країн стосовно формування Люблінського трикутника, а також аналітичні звіти Європейської Комісії про реалізацію програм транскордонного співробітництва Литва–Польща (2007–

2013 рр.). Залучення цього комплексу джерел дозволяє простежити як договірні засади польсько-литовського партнерства, так і динаміку впровадження спільних ініціатив у політичній та економічній сферах.

2. Справочинна (діловодна) документація

До групи увійшли матеріали поточної діяльності державних та громадських установ. Цінними є звіти програми Interreg V-A Литва — Польща, що висвітлюють фінансову підтримку прикордонних регіонів, та матеріали офіційного ресурсу проєкту Via Carpathia. Окремий пласт складають відомості дипломатичних установ: Посольства України в Польщі та Представництва України при ЄС. Для аналізу безпекового виміру залучено історію створення та діяльності Литовсько-польсько-української бригади (LITPOLUKRBRIG). Окрему увагу приділено звітам Польського інституту у Вільнюсі, чії культурні ініціативи сприяли подоланню історичних упереджень між народами.

3. Статистичні та соціологічні матеріали

Для аналізу суспільних настроїв використано результати досліджень польського Центру дослідження суспільної думки (CBOS). Вони дали змогу простежити ретроспективу ставлення поляків до вступу в НАТО (моніторинг 1997, 2000 та 2014 років) та оцінку наслідків членства в ЄС (зріз 2008 року). Дані дозволяють порівняти офіційний політичний курс із рівнем суспільної підтримки інтеграційних процесів.

4. Документи політичних партій та громадських організацій

Важливим першоджерелом для реконструкції боротьби за автономію став Статут Віленського польського національно-територіального краю, який ілюструє політичні амбіції польської меншини в Литві на зламі 1980–1990-х рр. Також долучено матеріали особистого походження — інтерв'ю з лідером Спілки поляків Литви Яном Сенкевичем (портал Wilnoteka), що містять суб'єктивну оцінку подій відновлення незалежності.

5. Періодичні видання

Газетні та інформаційні матеріали дозволили відтворити тогочасний контекст подій. Використано повідомлення агентства BNS (перехід на євро) та аналітичні статті The Baltic Times (налагодження комунікації між державами в 2014–2016 рр.). Матеріали LRT.lt та Радіо Свобода надали доступ до інтерв'ю з провідними політиками. Особливе місце посідає часопис «Znad Wilii», редакційна політика якого на зламі 1990-х років вирізнялася нейтральністю та сприяла конструктивному діалогу між польською громадою та литовською державою.

6. Довідково-енциклопедичні видання

Для висвітлення історичного підґрунтя союзу використано Універсальну литовську енциклопедію та Енциклопедію історії України. Ці видання допомогли аргументувати тези про тяглість польсько-литовських взаємин ще з XV ст. (зокрема, у контексті спільної боротьби проти експансії Великого князівства Московського).

Залучена джерельна база є репрезентативною, комплексною та достатньою для вирішення поставлених дослідницьких завдань. Різноманітність представлених груп джерел: від нормативно-правових актів вищої сили до матеріалів соціологічних опитувань та періодики, дозволяє здійснити багатоаспектний аналіз польсько-литовських взаємин. Поєднання офіційних державних документів із матеріалами громадських організацій та публіцистикою забезпечує можливість дослідити проблему як на макрорівні (державна політика), так і на мікрорівні (суспільні настрої, прикордонні ініціативи та роль інтелектуальних еліт), що сприяє цілісності дослідження та науковій достовірності висновків магістерської роботи.

Методологічну основу магістерської роботи становить комплексний підхід, який ґрунтується на принципах неупередженості, системності та багатofакторності. Принцип неупередженості гарантує рівновіддалений розгляд позицій Польщі та Литви, що є критично важливим для наукового висвітлення дискусійних питань, зокрема правового статусу польської меншини.

Водночас застосування принципу системності дозволяє трактувати двосторонню взаємодію як цілісну структуру, де політичні рішення, економічні інтереси та культурні ініціативи перебувають у стані постійної взаємозалежності. Доповнює цей фундамент принцип багатофакторності, спрямований на виявлення сукупності чинників: від енергетичної безпеки та євроінтеграційних стандартів до впливу історичної спадщини, які разом визначають динаміку міждержавного діалогу.

Для реалізації дослідницьких завдань у роботі залучено низку спеціальних історичних методів, серед яких провідне місце посідають історико-системний метод та хронологічний підхід. Ці інструменти дозволили проаналізувати польсько-литовські відносини в їхній динаміці, спираючись на метод періодизації для логічної структуризації матеріалу. Важливу роль відіграє метод порівняльної статистики, використаний для аналізу економічних показників та фіксації зростання польського експорту до Литви з кількох сотень мільйонів доларів у середині 1990-х до майже 6 млрд дол. у 2022 році.

Крім того, застосовано компаративний метод, що забезпечив можливість зіставлення різних моделей міждержавної комунікації, наприклад, дипломатичної кризи 2010–2011 років із фазою інтенсивної консолідації після 2014 року. Завершальним елементом методологічної конструкції виступає дослідницька гіпотеза, згідно з якою історична спадщина обох держав є змінною, що залежно від політичного контексту здатна як загострювати напругу, так і ставати потужним чинником консолідації та поглиблення співпраці.

Підсумовуючи стан наукової розробки теми, джерельну базу та методологічний апарат, можна констатувати, що попри наявність ґрунтовних праць із окремих аспектів польсько-литовського партнерства, у сучасній історіографії спостерігається дефіцит комплексних досліджень періоду після 2014 року. Більшість наявних робіт зосереджена на ретроспективному аналізі до 2012 року, що підтверджує актуальність роботи як спроби заповнити наукові прогалини в контексті останнього десятиліття взаємодії. Залучена джерельна

база є репрезентативною та достатньою для розв'язання поставлених завдань, оскільки поєднання нормативно-правових актів, статистичних даних та матеріалів періодики дозволяє дослідити проблему як на рівні державної політики, так і на рівні суспільних настроїв.

Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід, що базується на принципах неупередженості, системності та багатofакторності. Використання історико-системних, хронологічних та компаративних методів дозволило проаналізувати міждержавний діалог у його динаміці.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ ДИПЛОМАТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ПОЛЬЩЕЮ ТА ЛИТВОЮ

Першою та найважливішою подією в історії польсько-литовських взаємин є Кревська унія 1385 року. Саме цю подію варто розглядати як основу для подальшої інтеграції Польщі та Литви. Наприкінці XIV ст. молода литовська держава за короткий проміжок часу перейшла від племінних союзів до структур пізньосередньовічної держави. Основою для стрімкого розвитку послугувало приєднання до своїх володінь українських та білоруських земель, які зазнали руйнацій від монгольських набігів, проте були розвинутішими за етнічні литовські землі.

Також молоде князівство відчувало зовнішню загрозу, зокрема з боку Тевтонського ордену, що стимулювало литовську еліту шукати нові безпеки та легітимації. Через зберігання язичницької віри лицарі-хрестоносці з дозволу німецького імператора пройшлися вогнем та мечем по Балтії з метою навернення місцевого населення до католицизму. Велике князівство Литовське не могло протистояти напору учасників Хрестових походів, а тому вони вирішили знайти союзників для боротьби з Тевтонським орденом. Таким союзником виявилось Польське королівство, яке воювало з лицарями ще з 13 століття за території Помор'я та вихід до Балтійського моря.

У 1377 році великим князем Литви став молодший син Ольгерда, Ягайло. Коронація молодшого сина закономірно призвела до обурення старших Ольгердовичів, зокрема дядька Ягайла Кейстута. Останній зібрав військо та прагнув захопити владу, проте безрезультатно. Після цього Ягайло був змушений шукати союзників як усередині держави, так і поза її межами¹. Незабаром склалися сприятливі зовнішньополітичні обставини: польська шляхта

---

¹ Русина О. Україна під татарами і Литвою. Київ : Видавничий дім "Альтернативи", 1998. 66–67 с.

висунула ідею одруження Ягайла з тринадцятирічною королевою Ядвігою. Польська еліта, розглядаючи союз із Литвою, враховувала не лише питання безпеки, а й економічні інтереси; унія могла сприяти міграції поляків на руські землі і, відповідно, реалізації потреб різних станів: так купецтво потребувало більш розгорнутих торгівельних відносин, вийти бажали засновувати нові міста, а солтиси — села, всі вони прямували до експансії і підтримували її. Таким чином, шлюбно-династичний союз розглядався як інструмент одночасного вирішення зовнішньополітичних загроз і внутрішньоекономічних прагнень шляхти².

14 серпня 1385 до королівського двору в Кракові прибули литовські представники на чолі з Скиргайлом, оскільки Ягайло не зміг бути присутнім. В акті унії між Польщею та Литвою було зафіксовано, що Ягайло разом із родичами, знаттю та землевласниками приймає католицьку віру; окрім цього, передбачалося виплатити австрійському принцу двісті тисяч флоринів у зв'язку з розірванням попередньої шлюбної угоди. Ягайло зобов'язувався власними коштами та зусиллями відновити для Польського королівства втрачені землі і гарантував відновлення первісних прав і свобод усіх християн, зокрема осіб обох статей, які були позбавлені волі або переміщені внаслідок воєнних дій, забезпечивши їм свободу пересування. Наприкінці документа Ягайло підтверджував намір назавжди приєднати литовські та руські землі до Польщі, закріплюючи тим самим політико-династичний характер унії³.

Після укладення унії Ягайло, як король Владислав II, очолив об'єднані збройні сили, що в подальшому дозволило досягти вирішальної перемоги над Тевтонським орденом у битві під Грюнвальдом у 1410 році, що спричинило

---

² Мицавка Ю., Коваль Н. Причини та генеза Кревської унії 1385 року у польській історіографії кінця XIX ст. – 1939 рр.. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія.* 2022. 11/53. С. 251.

³

Oszmiańszczyzna. URL: http://oszmianszczyzna.pl/krewo_foto/unia_w_krewie_tekst_lacinski_i_polski.pdf (дата звернення: 09.02.2026).

послаблення Ордену та його поступовий занепад. Попри обіцянки Ягайла приєднати території Великого князівства Литовського до Польщі, саме ВЛК до кінця XVI ст. буде проводити незалежну політику, а об'єднання з Польщею носитиме локальний характер.

Наслідки Кревської унії потрібно оцінювати як з короткострокової, так і з довгострокової перспектив. Об'єднання двох держав під владою одного правителя є звичайною практикою для середньовічної Європи. Проте саме після Кревської унії було закладено фундамент для куди ширшої та поглибленої польсько-литовської співпраці, кульмінацією якої стала унія в Любліні.

За період від 1385 до 1569 року відбулися численні трансформації в державах та збільшення ролі шляхти в соціально-політичному векторі. Також відбулися зміни й у сфері регіональних відносин. Якщо ж за часів Кревської унії спільним викликом для ВКЛ та Корони Польської був Тевтонський орден, то після його поразки у 1410 році нова загроза насувалася із Сходу. Московська держава, яка поступово виходила з-під васальної залежності й претендувала на роль збирача руських земель. Ця нова динаміка визначила зовнішньополітичний контекст, у якому формувалися аргументи на користь більш тісного союзу: литовські правителі прагнули стримати московську експансію, а польська еліта — закріпити економічні й політичні вигоди від розширення впливу на схід.

Хронологічно важливо простежити низку військових конфліктів, що підготували фундамент для укладення унії. Першою великою війною між Великим князівством Литовським та Москвою була війна 1500–1503 років. Приводом до війни послугував перехід низки прикордонних князів під владу московського царя. За підсумками війни Москва отримала низку міст та волостей і закріпила титул «Государ всієї Русі»⁴. Протягом усього XVI століття конфлікти повторювалися: у 1514 році об'єднане польсько-литовсько-руське військо здобуло перемогу під Оршею, тоді як у ході Лівонської війни 1558–1583 рр.

---

⁴ Черкас Б. Литовсько-московська війна 1500–1503. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / ред. В. Смолій ; Інститут історії України. Київ : "Наукова думка", 2009. Т. 6 : Ла-Мі. С. 185.

Московські війська здобули Полоцьк і на певний час контролювали більшу частину Балтії⁵. Ці військові змагання підсилювали усвідомлення необхідності координації оборонних і зовнішньополітичних зусиль між Короною і Великим князівством, що, у свою чергу, підштовхувало до пошуку більш формалізованих політичних рішень.

В Польському королівстві ідеї тіснішого союзу набирали ваги вже з 1530-х років: польська шляхта дедалі частіше розглядала союз із ВКЛ як засіб економічного процвітання та зміцнення регіональної позиції. Проте реалізація цих ідей ускладнювалася відмінностями політичних сил. Велике князівство більше нагадувало англійську монархію Генріха VIII чи московських Рюриковичів. Литовський князь міг на власний розсуд запроваджувати чи тлумачити закони⁶. Польська шляхта цілком закономірно побоювалася втратити свої привілеї та політичну свободу. Війна за Лівонію та загроза з боку Москви прискорили трансформаційні процеси й створили політичні умови, за яких компроміс у формі унії став реалістичним і прийнятним рішенням для обох сторін.

Погляд на інтерпретацію Люблінської унії постійно змінювався залежно від політичного контексту тієї епохи, в якій жили та працювали історики. Першими дослідниками в цій сфері були представники краківської історичної школи. Відбиток епохи, в яку вони жили, зокрема участь у Весні народів 1848 р. та розчарування у відновленні державної незалежності, відобразився на осмисленні подій XVI століття. Вони вважали, що поляки самі є винуватцями власних проблем у XVII–XVIII ст⁷. Історики XX ст. вважали, що процес

---

⁵ Русина О. Лівонська війна 1558–1583. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / ред. В. Смолій. Київ : "Наукова думка", 2009. Т. 6 : Ла-Мі. С. 202-203.

⁶ Камінський Сулима А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1506-1795 Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / пер. Я. Стріха. Київ : Наш час, 2011. 56 с.

⁷ Сінкевич Є. «Тека Станчика» і краківська історична школа другої половини XIX століття щодо перспективи відродження Польської держави. *Дриновський Збірник*. 2024. Т. 17. С. 31.

колонізації литовських та руських територій поглинув сили Корони, що сприяло децентралізації польської держави⁸.

У литовській історіографії сучасного періоду домінує більш нюансована оцінка: Люблінська унія визнається фактором культурного зближення і розширення польської мови та католицизму, але водночас трактується як втрати частини автономії Великого князівства і як захід, що врятував Литву від можливої анексії Московією. Існують більш емоційні твердження про те, що Люблінська унія була меншим лихом для Литви, ніж приєднання до Москви. Отже, польські й литовські інтерпретації збігаються в тому, що Люблінська унія мала стратегічну необхідність у протидії московській експансії. Проте історіографічні напрацювання розходяться в емоційному забарвленні.

У підсумку, Люблінська унія 1569 року є результатом складного синтезу зовнішніх геополітичних інтересів держав та внутрішніх політичних змін. Головним наслідком стало створення нової політичної спільноти, проте Велике князівство Литовське не втратило автономії, що визначило подальший характер польсько-литовських відносин на наступні два століття. Історіографічні розбіжності між польськими та литовськими істориками відображають різні національні перспективи. Якщо для поляків унія є політичним тріумфом та поширенням свого впливу на схід, то для литовців союз перш за все означав зменшення суверенітету Литви.

Після Люблінської унії найбільшим викликом для Польщі та Литви стала криза середини XVII століття, відома як «шведський потоп». У перші роки повстання Хмельницького (1648–1650) Велике князівство Литовське практично не брало участі у воєнних діях, лише у 1651 році литовська армія приєдналася до походу на Київ. Найбільших втрат литовська армія зазнала лише після вступу

---

⁸ Руда О. Висвітлення проблематики Люблінської унії 1569 р. у працях краківських істориків зламу XIX-XX ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник. Збірник наукових праць*. 2004. вип. 7. С. 149.

Московії у війну в 1654 році, оскільки більша частина бойових дій проходила саме на території князівства.

Недооцінка козацького повстання разом із серією невдалих битв призвела до політичної кризи в Речі Посполитій. Розбіжності між королем Яном Казимиром та магнатами, особливо литовським польним гетьманом Янушем Радзивіллою, загострилися під час зустрічі в Гродно восени 1654 року. Сторони зібралися в місті з метою обговорення ситуації, яка склалася після захоплення московською армією Смоленська, проте зустріч доволі швидко переросла у взаємні звинувачення.

У липні 1655 року польське військо зазнало нищівної поразки від шведів під Уйсьцем. Це відкрило шлях для швидкого вторгнення Карла X Густава, адже коронні війська були зайняті війною з Московією та козаками. Радзивілл, розчарований відсутністю підтримки Литви з боку Польщі, використав ситуацію як виправдання для давно обміркованого кроку: 17 серпня він підписав Кейданський договір зі Швецією, визнавши її протекцію. Хоча документ формально зберігав унію з Польщею, вже 20 жовтня Радзивілл уклав другий договір, визнавши Карла великим князем литовським і проголосивши унію Литви зі Швецією⁹.

Кейданська угода, яка мала стати тріумфом шведської дипломатії, на ділі обернулася для інтервентів катастрофою. Почалося все з Жемайтії, де місцеві селяни та дрібна шляхта, не чекаючи наказів, взялися за зброю; згодом до них доєдналися місцеві магнати. Повстанці обрали тактику виснаження: вони «різали» комунікації, палили обози з провіантом і не давали шведським гарнізонам спокійно дихати. Цей хаос у тилу, накладений на героїчну оборону Ясної Гури та несподіване замирення Варшави з Москвою, буквально врятував Річ Посполиту від остаточного розпаду.

9

rs 1558—1721. Harlow : Longman, 2000. 168 с.

Для шведів втрата Жемайтії стала фатальною помилкою. Регіон миттєво перетворився на плацдарм для литовської армії, а амбітна стратегія Карла X Густава в Литві, Курляндії та Пруссії просто посипалася. Раніше шведи впевнено контролювали простір від Лівонії до Великої Польщі, але тепер ця логістична нитка обірвалася. Литовське військо під проводом Вінцентія Госевського перейшло в контрнаступ, методично витісняючи ворога та змушуючи сусідні князівства знову ставати під прапори Речі Посполитої. Протестантська знать, яка поставила на шведів, поплатилася за це політичним небуттям і репресіями. До літа 1656-го про шведське панування в Литві нагадував хіба що поодинокий гарнізон у Слуцьку¹⁰.

Якщо поглянути на ці події глобально, то середина XVII століття була для польсько-литовської унії моментом істини. Велике князівство Литовське, яке до останнього намагалося вберегтися від великої пожежі, зрештою, опинилося під ударами відразу двох потужних гравців: Швеції та Московії. Кейданська угода оголила глибоку кризу еліт, але жемайтійське повстання довело: суспільство не готове здаватися. Жемайтія стала для Швеції стратегічним глухим кутом, а для Литви доказом того, що союз із поляками, попри всі внутрішні чвари, є єдиним реальним шансом на виживання.

Далі, вже у XVIII столітті, ситуація лише ускладнювалася. Зовнішній тиск сусідів та постійна гризня всередині еліт поступово перетворювали Річ Посполиту на тінь колишньої держави. Але навіть тоді, у часи фрагментації та занепаду, країна намагалася модернізуватися, шукаючи способи знову стати реальним гравцем на міжнародній арені, а не просто територією на мапі.

Після обрання Станіслава Августа Понятовського (1764) ініціативи короля та прихильників реформ призвели до створення Комісії національної освіти (1773) і Постійної Ради (1775), які мали не лише внутрішньоадміністративне, а й дипломатичне значення, оскільки прагнули

---

¹⁰ Kotljarchuk A. In the Shadows of Poland and Russia. The Grand Duchy of Lithuania and Sweden in the European Crisis of the mid-17th Century. Huddinge : Södertörns högskola, 2006. 182 с.

уніфікувати управління між Короною і ВКЛ і підвищити ефективність зовнішніх контактів; у переговорах щодо представництва в нових органах литовська делегація наполягала на гарантіях місць для ВКЛ, і компромісне співвідношення представництва закріпило ідею рівності трьох провінцій Речі Посполитої — Малопольщі, Великопольщі та Литви.¹¹

Австрія та Пруссія прагнули ослабити вплив Росії в Речі Посполитій. Відень та Берлін дотримувалися прагматичної політики стосовно РП: якщо держава не може бути незалежною, то краще вона поступиться частиною своїх територій на користь сильніших монархій. Усі три держави дедалі активніше втручалися у внутрішні справи через підтримку окремих магнатів, що врешті призвело до Першого поділу 1772 року.¹² Цей поділ продемонстрував, що дипломатичні ініціативи Варшави і Вільнюса не здатні протистояти скоординованим інтересам імперій, але не зламав реформаторського руху, який набув нової енергії під час Великого Сейму (1788–1792).

Прийняття Конституції 3 травня 1791 року стало кульмінацією спроб відновити суб'єктність держави: конституція обмежувала *liberum veto*, посилювала центральну владу, модернізувала адміністрацію і створювала передумови для більш узгодженої зовнішньої політики; водночас ці реформи викликали опір як у частини внутрішньої еліти, так і в сусідів, які розглядали відродження Речі Посполитої як загрозу власним інтересам¹³.

Частина магнатів, незадоволена змінами, утворила Тарговицьку конфедерацію і звернулася по допомогу до Росії, що дало підстави для Другого поділу 1793 року і, зрештою, Третього поділу 1795 року, коли дипломатія Корони і ВКЛ виявилася безсила перед координацією імперських політик; для литовської частини держави це означало остаточну втрату самостійної дипломатичної ініціативи й інкорпорацію в імперські структури сусідів.

---

¹¹

¹² О. Лавриш, «О. П. Сидорів Речі Посполитої». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. вип. 5. С. 108.

¹³

. 2012. Т. 4 : 192. С. 12–13.

Самі литовці наприкінці XVIII століття були непослідовними в оцінці свого становища в рамках Речі Посполитої: з одного боку, вони визнавали, що Литва не була рівноправною Короні, а з іншого — наголошували на ознаках своєї автономії й незалежності, що не завжди турбувало польську знать; ця двозначність відображала як прагнення зберегти місцеві привілеї, так і страх перед зовнішньою анексією¹⁴.

Підсумовуючи за результатами XVIII століття, Річ Посполита допустила серію фатальних помилок, наслідком яких стала втрата незалежності. Жодні інституційні перетворення не здатні дати державі реальну дипломатичну вагу, якщо всередині немає єдності, а ззовні — стабільних гарантій безпеки. Без міцного внутрішнього фундаменту всі ці реформи лише підсвічували беззахисність країни перед нахабним втручанням сусідніх монархій.

Далі йдуть довгі 123 роки бездержавності, коли поляки та литовці опинилися під повним іноземним контролем. Це був час не просто політичної неволі, а тотального переформатування всього: від соціальної ієрархії до самої ідентичності та дипломатичних звичок. Але окупація не була однаковою для всіх. Литву фактично «перетравила» Російська імперія, тоді як польські землі розірвали між собою одразу три потужні гравці. Саме ця роздробленість між різними імперськими системами найбільше гальмувала національний рух, ставлячи еліти в абсолютно різні умови для політичного виживання та пошуку контактів зі світом.

Наполеонівські війни та створення Варшавського герцогства (1807–1815) тимчасово відродили надії на відновлення польської державності. Віденський конгрес (1815) закріпив нові кордони, але водночас дав підстави для формування політичних структур, які пізніше стали основою для відновлення державності. Поляки продемонстрували готовність відновити державу, внаслідок чого

---

¹⁴ Pieńkowski M. Rzeczpospolita Obojga równych Narodów? Czy Litwa była polską prowincją?. narodow-czy-litwa-była-prowincja-rzeczpospolitej/ (дата звернення: 22.02.2026).

польські землі у складі Російської імперії були організовані як Царство Польське – автономна одиниця в персональній унії з Росією. Формальна автономія супроводжувалася реальними обмеженнями, що спричинило низку повстань (1830–1831, 1863), до яких долучалися й представники литовських земель.

У XIX столітті литовські землі опинилися в умовах подвійної культурно-політичної залежності. З одного боку, діяв жорсткий адміністративний апарат Російської імперії, з іншого — зберігалось домінування польської шляхетської культури. Саме в цьому вузькому просторі сформувалася принципово нова верства: народна інтелігенція. На відміну від старої аристократії, її ядро склали вихідці з селянства та міщанства, які після навчання в університетах ставали ідеологами литовського національного руху.

Модернізаційні процеси в суспільстві, індустріалізація та урбанізація разом зі зростанням національної самосвідомості призвели до кристалізації соціальної та інтелектуальної основи для відновлення держави. Діяльність політичної еміграції та культурних товариств створила дипломатичний ланцюг з європейськими столицями, що надав практичні передумови для здобуття міжнародного визнання майбутніх держав.

У висновку, довге XIX ст. було складним і суперечливим для литовців та поляків. Якщо у XVIII столітті вони хоч і поступово втрачали свій вплив, але все одно посідали гідне місце в регіоні, то у XIX столітті вони перетворилися на провінції імперій. Однак саме в цей період були закладені основи для створення сучасних націй та відновлення державності. Для польського руху чисельність населення, давні державотворчі традиції та широка мережа контактів з європейськими і американськими дипломатами створили необхідну базу, яка принесе їм відновлення держави у 1918 році. Для литовського руху вирішальними виявилися процеси національного відродження, формування інтелігенції й мобілізація культурних інституцій. Обидва народи, попри різні траєкторії асиміляції та опору, зберегли прагнення до самовизначення, що визначило їхню роль у післявоєнному перерозподілі Європи.

Наприкінці Першої світової війни поневолені народи Центрально-Східної Європи розпочали активну боротьбу за створення власних національних держав. У цьому контексті спочатку Литва, а згодом і Польща проголосили незалежність. Одним із перших завдань новоутворених держав стало включення до своїх кордонів територій з польським або литовським населенням. Найгостріші суперечки точилися довкола Сувальщини та Віленщини: хоча в цих регіонах значну частку становило польське населення, для Литви вони мали особливе історичне й символічне значення, що ускладнювало процеси визначення кордонів і формування державної ідентичності.

У середині грудня 1918 р. Віленський край разом із містом Вільнюсом був окупований більшовицькими військами, оскільки радянська Росія фактично відмовилася визнавати зобов'язання Брестського миру. Литовський уряд розміщувався у місті Каунасі, тому іноді в науковій літературі може фігурувати поняття "Каунаська Литва". Саме місто розглядалося як тимчасова столиця, а постійною мав би стати Вільнюс. Проте в місті перебувала польська більшість, а литовське населення не перевищувало й 5 відсотків. Вільнюс стало ареною протистояння між різними військовими силами. Протягом чотирьох років влада у місті змінювалася щонайменше п'ять разів¹⁵.

На початку лютого 1919 р. польська влада, готуючись до наступу на Вільнюс, уклала угоду з німецькою адміністрацією, яка дозволяла марш польських військ через окуповані території до Віленщини та Білорусі. У середині лютого польські частини вступили в бойові дії на сході, встановивши контакт із Червоною армією. Вже 19 квітня польська армія оволоділа Вільнюсом й за короткі терміни просунулася на територію Білорусі¹⁶.

15

Норман Д. Боже ігрище: історія Польщі / пер. П. Тарашук. Київ : Вид-во Соломії Павличко "Ольвія", 2008. 182 с.

¹⁶Совьтв, 2008. URL: <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/litwa/57690,Konflikt-polsko-litewski.html> (дата звернення: 19.02.2026).

На відміну від ситуації у Вільнюсі, в Сувальщині активно формувалися польські органи місцевого самоврядування — Повітові та Громадянські ради, що закономірно викликало занепокоєння литовського суспільства.¹⁷ Офіційно сувальські землі увійшли до складу Литви ще 10 грудня 1918 р., проте керівник Польщі Юзеф Пілсудський не залишився осторонь цієї ситуації. Він наголошував на своєму прагненні до дружніх відносин із литовцями, проте закликав їх обмежити національні претензії на території, де була очевидна польська історична тяглість.

Особливо складною залишалася ситуація в самій Сувальщині, де польське населення становило меншість. Поляки усвідомлювали, що після відходу німецької адміністрації владу може перебрати Литва, і на відміну від тимчасової німецької окупації, литовська присутність могла стати постійною. Саме тому в Сувалках почали створюватися відділи територіальної безпеки. У першій половині січня 1919 р. на околицях Сейну з'явився загін чисельністю близько 200 піхотинців та 30 вершників, завданням яких було роззброювати залишки німецьких військових частин і здійснювати патрулювання вулиць¹⁸.

Навесні 1919 р. польські війська на короткий час оволоділи Вільнюсом. 22 квітня Юзеф Пілсудський оприлюднив звернення «До жителів колишнього Великого князівства Литовського», яке було надруковане чотирма мовами відповідно до лінгвістичного складу міста (польська, литовська, білоруська та їдиш). Цей документ мав на меті представити польську присутність у місті як визволення місцевого населення від більшовицького панування.

У своєму посланні Пілсудський, уродженець Вільнюса, наголошував, що польська армія прийшла не як окупаційна сила, а щоб забезпечити мешканцям свободу та можливість самостійно вирішувати внутрішні, національні й релігійні питання. Він підкреслював, що майбутнє цих територій має визначатися самими народами без примусу чи тиску з боку Польщі. У зверненні також йшлося про

17

¹⁸1998. вип. 10. С. 39.

Ibid. С. 42.

формування громадських органів влади, які мали опікуватися потребами населення, зокрема, допомогою нужденним та забезпеченням продовольства. Таким чином, Пілсудський прагнув продемонструвати, що польська адміністрація у Вільнюсі є тимчасовою і має служити інтересам місцевих жителів, а не лише польської держави¹⁹.

Литва не змирилася з програшем та прагнула повернути свої землі. Під час польсько-більшовицької війни литовці обрали сторону більшовиків, та 12 липня в Москві Литва та більшовики підписали мирний трактат. Згідно з цим договором Вільнюс і Віленський край передаються Литовській республіці, а остання розпочинає війну з Польщею, допомагаючи більшовикам. У липні 1920 року у Вільнюс вступають литовські частини. Однак на новоприєднаних територіях продовжували діяти польські військові сили²⁰.

Протягом усього літа литовці перемагали польські війська, проте вже в кінці серпня 1920 р. внаслідок перемоги над більшовиками під Варшавою поляки почали перекидувати війська на північ, й 31 серпня польськими силами було зайнято Сувалки. В цей же день було звільнено усі землі, зайняті литовцями. Проте поляки все ще воювали з більшовиками та не могли собі дозволити перекидати багато військ на північ проти Литви.

Цим вирішили скористатися литовці, які відправили на фронт 11 батальйонів чи одну третину усіх своїх збройних сил. Вдача супроводжувала литовців, допоки 5 вересня поляки не перейшли в контратаку. Маленька Литва не могла довго вести бойові дії, тому вже 1 жовтня припинилися бойові дії²¹.

19

Odezwa J. Piłsudskiego do mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. *Józef Piłsudski* <http://archiwa.pilsudski.org/dokument.php?nrar=709&nrzesp=1&sygn=11&handle=709.238/250> (дата звернення: 19.02.2026).

20

Грабовський С. Колоніальні війни другої Речі Посполитої. *Газета «День»*. *Історія і Я*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/kolonialni-viyny-druhoyi-rechi-pospolytoyi> (дата звернення: 19.02.2026).

Z

emię Sejneńsko-Suwalską w latach 1918-1920. *Sejny* : Sejneńskie Towarzystwo Opieki nad

Після успіху польських військ у Сувалках Юзеф Пілсудський розпочав підготовку до встановлення контролю над Віленським краєм. Однак реалізацію цього плану ускладнювали політичні обставини. 4 липня 1920 р. прем'єр-міністр Польщі Владислав Грабський на переговорах у Спа визнав незалежність Литви зі столицею у Вільнюсі, прагнучи заручитися підтримкою Антанти у війні проти більшовиків.

У цих умовах Пілсудський вдалося реалізувати так звану «авантюру Желіговського». Він наказав генералу Люціану Желіговському інсценувати «бунт» і на чолі двох дивізій, сформованих переважно з поляків, уродженців білоруських та литовських земель, виступити проти литовської влади. Такий крок мав створити враження, що місцеве польське населення самостійно прагне «звільнити» Вільнюс від литовського контролю.

9 жовтня 1920 р. польські війська зайняли місто, а вже 12 жовтня було проголошено створення маріонеткової держави — Серединної (Центральної) Литви. Її територія охоплювала близько 14 тис. км² із населенням приблизно 490 тис. осіб. У планах Пілсудського ця структура мала стати частиною ширшої федеративної концепції: поряд із «Східною Литвою» та Каунасом вона мала увійти до складу Другої Речі Посполитої як відновлене Велике князівство Литовське. У січні 1922 р. у Серединній Литві відбувся плебісцит, який литовське населення переважно бойкотувало. За його результатами територія була офіційно приєднана до Польщі, що остаточно загостило польсько-литовські відносини та стало предметом тривалих міжнародних суперечок²².

За посередництвом Ліги Націй на Сейненсько-Сувальській землі було створено демілітаризовану зону, в якій відбувалася по-справжньому громадянська війна між поляками та литовцями. Нічийна зона існувала до 15 лютого 1923 року, коли територія увійшла до складу Польщі²³.

22

Руукас А. Мир чи війна: від суперечностей між Польщею та Литвою у міжвоєнний період

В³

Ж

еміє Sejneńsko-Suwalską w latach 1918-1920. Sejny : Sejneńskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, 2009. 131–132 с.

а

л

а

Польсько-литовські відносини залишалися напруженими протягом усього міжвоєнного періоду. Литва послідовно відмовлялася визнавати Віленський край частиною Другої Речі Посполитої. Симптоматичним прикладом відображення цієї напруги стала карикатура, опублікована у польському сатиричному виданні *Mucha* у 1934 р. На ній Юзеф Пілсудський простягає собаці з нашийником «Литва» ковбасу, підписану як «угода». У відповідь собака гавкає слово «Вільно». Під малюнком подано діалог: пес «Литва» заявляє, що навіть отримавши Вільно, він почав би вимагати Гродно та Білостока.

Таким чином, автор карикатури створював образ Литви як держави з реваншистськими прагненнями повернути території, втрачені у 1919–1920 рр. Польща ж у цій інтерпретації постає в ролі миротворця, який нібито прагне порозуміння із сусідньою країною. Подібні візуальні матеріали виконували пропагандистську функцію: вони мали на меті сформувати у польському суспільстві уявлення про Литву як про непримиренного ворога, а водночас виправдати політику Варшави щодо Віленського краю. [Додаток 1].

Повоєнна версальська система заклала фундамент для вибуху нової континентальної війни у Європі; кілька «мін сповільненої дії» були розкидані по Центрально-Східній Європі. У випадку Польщі та Литви такими мінними полями стали Гданськ та Клайпеда. Території з відчутною німецькою присутністю, які стали одним із стимулів агресивної зовнішньої політики Третього Рейху.

Спочатку Мемель перебував під егідою Ліги Націй, проте у 1923 році в місті вибухнуло повстання, й литовські війська приєднали край до Литви. Уряд Каунаса надавав литовськомовній громаді Клайпеда більше преференцій. Це стосувалося шкільної освіти, використання мови в урядових установах та призначення Каунасом місцевої влади. Такі дії провокували німецьке населення й надавали симпатії Гітлеру. Це підтверджується випадком 15 січня 1939 року, коли місцеві солдати вітали солдатів литовської армії вітанням «Хайль Гітлер». Вже 20 січня відбулося зібрання нового Сейму, яке відкрито ставило під сумнів

легітимність литовського правління в окрузі. Місцеві прояви лояльності до Німеччини: від публічних привітань до публікацій у пресі, які ставили під сумнів легітимність литовського правління, свідчили про те, що анексія Мемеля була не лише зовнішньополітичною поразкою, а й глибоким розколом у місцевому суспільстві.²⁴

Литовська історіографія підкреслює, що німецький ультиматум від 20 березня 1939 року став вирішальним моментом у зовнішній політиці Литви, який призвів до втрати Клайпедського повіту на користь Німеччини; наполегливі прагнення Берліна повернути Мемель, помітні ще з 1938 року, завершилися анексією, після якої в місто прибув Адольф Гітлер, що символізувало остаточне встановлення німецького контролю і підрив безпеки литовської держави.

Через пів року Третій Рейх розпочне війну з Польщею, що призведе до початку Другої світової війни. Паралельно з німецькими діями, у вересні 1939 року радянська інтервенція на східні території Польщі радикально змінила політичну карту регіону: Москва, використовуючи геополітичні домовленості і тиск, змусила Литву підписати договір про взаємодопомогу, який дозволив розміщення радянських військ на литовській території, а натомість передав Вільнюс і прилеглі райони під литовську адміністрацію. Хоча початкові плани радянського керівництва передбачали включення цих територій до складу Білоруської РСР чи Української РСР, радянська еліта швидко усвідомила можливість використати Вільнюс як приманку для встановлення контролю над Литвою²⁵. Для литовської влади це означало ілюзорне відновлення історичного центру, але фактичну втрату суверенітету через присутність радянських військ і політичний тиск Москви. Для Польщі радянський наступ означав втрату східних земель і початок тривалого перерозподілу населення й кордонів.

---

²⁴ Liekis Š. 1939: The Year That Changed Everything in Lithuania's History. Amsterdam : Rodopi, 2010. 73,76 с.

²⁵

Liekis Š. 1939: The Year That Changed Everything in Lithuania's History. Amsterdam : Rodopi,

Спроби литовських керівників домогтися від Сталіна формального статусу, який був подібний до Монголії (держава була комуністичним сателітом СРСР), не дали результату, і вже в 1940 році підконтрольні вибори й «Народні збори» стали підставою для формальної інкорпорації Литви до СРСР; ці вибори, які сучасні дослідники називають фарсом навіть за сталінськими мірками, супроводжувалися націоналізацією промисловості й банків, кадровими чистками та репресіями, що призвело до різкого падіння продуктивності й масових соціальних змін²⁶.

Німецька окупація 1941–1944 років принесла нові виклики: нацистська адміністрація не надавала реальної автономії, але активно експлуатувала місцеві ресурси й вербувала допоміжні формування; у Литві й Польщі виникли різні форми опору: від антинацистських підпільних груп до націоналістичних формувань, які іноді співпрацювали з окупантами.

Спроба створити литовські військові підрозділи спочатку зазнала опору, але згодом тисячі людей були завербовані до поліцейських батальйонів; у польському середовищі така співпраця сприймалася як серйозна проблема, оскільки в багатьох випадках саме допоміжні литовські підрозділи виконували функції охорони й контролю, що призводило до прямого протистояння з бійцями Армії Крайової під час операцій на спірних територіях. Локальні епізоди жорстокості й взаємної помсти, зокрема вбивство литовською поліцією поляків у селі Глігішкес та вбивства литовців вояками Армії Крайової в Дубинках, стали символами польсько-литовського конфлікту в роки війни і залишили глибокі рани в пам'яті обох спільнот.²⁷

Водночас у підпіллі існували й литовські антинацистські групи, а після 1944 року, коли радянська армія відтіснила німців, частина польського і литовського підпілля продовжила боротьбу проти радянської влади; у деяких

---

²⁶ Lieven A. *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence*. London : Yale University Press, 1993. 84–85 с.

²⁷ Каліщук О. Українсько-литовсько-польський досвід "війни у війні": спроба компаративного аналізу. *Український історичний журнал*. 2018. вип. 3. С. 100–102.

регіонах це призводило до тимчасових тактичних контактів і навіть співпраці проти спільного ворога. Проте загалом довіра між спільнотами була підірвана, а взаємні звинувачення в «колабораціонізмі» й «зраді» ускладнили можливість порозуміння.

Тимчасові уряди, створені на початок німецької окупації, були швидко розформовані окупаційною владою, яка прагнула використовувати місцеві еліти для вербування солдатів і робітників, не ділячись реальною владою; нацистські плани щодо Балтії передбачали радикальні демографічні та територіальні перетворення, які, як виявилось, не були розкриті місцевим лідерам і не мали нічого спільного з реальними інтересами балтійських народів. Економічні та соціальні наслідки окупацій і анексій були катастрофічними: за короткий період радянської влади значна частина приватної власності була експропрійована, місцеві керівники замінені на лояльних до Москви кадрів, а депортації й репресії змінили соціальну структуру суспільства; до початка німецького вторгнення багато магазинів і підприємств уже були націоналізовані, що ускладнило відновлення післявоєнної економіки²⁸.

Підсумовуючи, Друга світова війна перетворила Польщу й Литву на об'єкти геополітичного розподілу між Німеччиною та СРСР, зруйнувала попередні механізми двосторонньої дипломатії і залишила після себе складний комплекс юридичних, демографічних і пам'яттєвих проблем. Локальні конфлікти між польським і литовським підпіллям, випадки насильства над цивільним населенням і взаємні звинувачення у колабораціонізмі створили глибокі рани в міжнаціональній пам'яті, які ускладнювали післявоєнну нормалізацію відносин. Водночас досвід спільної боротьби проти радянської окупації після 1944 року та пізніші дискусії створили потенціал для поступового примирення, що згодом стало одним із чинників відновлення дипломатичних контактів у пізньому ХХ столітті.

---

²⁸ Lieven A. *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence*. London : Yale University Press, 1993. 84–86 с.

Наслідком Другої світової війни стали зміни кордонів по всій Європі, що безпосередньо вплинули на польсько-литовські відносини. Польща втратила Вільнюс та прилеглі території, які опинилися в складі Литовської РСР, куди одразу перемістила свою столицю. Частина Вільнюського краю разом з Гродно було передано Білорусі. Водночас польська держава закріпила за собою прикордонні території, зокрема Сувальський регіон. Відбувся значний обмін населенням між державами.

Етнічні литовці переміщалися з польських регіонів до Литви, а етнічні поляки – із Литви до Польщі. Чисельність польської громади була значною, оскільки Вільнюс історично сприймався багатьма поляками як місто зі статусом, порівняним із Львовом чи Гродно. Протягом 1944–1947 років з Литовської РСР було евакуйовано близько 200 тисяч поляків. У подальші роки (1955–1959) поляки з Литви становили 19% усіх осіб, які прибули з СРСР до Польщі, причому найбільші хвилі еміграції припали на 1957–1958 роки.²⁹

У повоєнний період польсько-литовські територіальні претензії з огляду на реалії Холодної війни були відкладені. Водночас тема приналежності Вільнюса ставала наріжним каменем між польськими та литовськими еміграційними колами. Польські організації поширювали брошури з мапами, які нагадували про втрачені території. Литовські діаспорні структури відповідали власними інформаційними ініціативами. Разом з тим, існували приклади співпраці: у Великій Британії функціонувало литовсько-польське товариство імені Адама Міцкевича, засноване як литовцями, так і поляками з метою організації спільних культурних і громадських заходів, що демонструвало можливість співпраці на рівні діаспори.³⁰

В цьому контексті важливо наголосити увагу на діяльності польського інтелектуала Єжи Гедройця та його паризького журналу "Культура", який став

---

²⁹ Srebrakowski A. Polacy w Litewskiej SRR 1944-1989. Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. 103–104 с.

³⁰

Milerytė G. The visions of Lithuania and Polish relations in emigration 1945–1990 : Summary of Doctoral Dissertation Humanities, history / Vytautas Magnus University. Kaunas, 2012. 12 с.

майданчиком для дискусії усередині польської еміграції. Гедройць пропагував концепцію УЛБ (Україна, Литва, Білорусь), основна мета якої полягала в переконанні, що нова посткомуністична Польща може існувати лише поруч з такими ж демократичними сусідами на Сході³¹. Саме завдяки впливу інтелектуальних дискусій в польському середовищі поступово послаблювалася підтримка територіальних претензій, що надалі сприяло можливості політичного примирення та нормалізації польсько-литовських відносин.

Таким чином, багатовікова історія спільного співіснування від Кревської до Люблінської унії та періоду Речі Посполитої сформувала складний комплекс взаємозалежностей, який вимагав нового осмислення після розпаду біполярної системи. Перш ніж перейти до детального аналізу переломного 1991 року, варто визначити методологічну рамку, яка структурує сучасний етап польсько-литовських відносин. Виходячи з логіки політичних та соціокультурних трансформацій, розвиток двосторонніх взаємин у новітню добу доцільно поділити на три етапи:

Перший етап (1989–2004): Характеризується переходом від радянсько-соціалістичної доктрини до процесів демократизації та поступової євроінтеграції. Кульмінаційним моментом цього періоду стало одночасне набуття Польщею та Литвою членства в Європейському Союзі у 2004 році. Важливим кроком стало підписання Договору про добросусідську співпрацю у 1994 році, що призвело до нормалізації відносин між державами. До кінця ХХ століття спостерігається пом'якшення конфліктних тенденцій та встановлення конструктивного діалогу.

Другий етап (2004–2014) охоплює перше десятиліття спільного членства у ЄС. Цей період відзначається посиленою міжкультурною співпрацею: впровадження європейських культурних програм, розвиток освітніх та

---

³¹ Гедимінас К, Станкевіч Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С.

молодіжних обмінів, а також посилення інституційних контактів. Водночас у 2010–2011 роках цей період пережив кризу, пов'язану з польською меншиною у Литві. Мовна та освітня політика спричинила напруження у двосторонніх відносинах, яке активно тривало до 2014 року. Початок російсько-української війни став каталізатором переосмислення підходів до міждержавної співпраці й політики щодо меншини.

Третій етап (2014–2022) характеризується поступовим зняттям напруженості та поглибленням співпраці. Спільні реакції на регіональні виклики, зокрема міграційна криза на білоруському кордоні у 2021 році, підтвердили стабільність і стратегічну взаємодію між Польщею та Литвою, закріпивши тенденцію до тіснішого двостороннього діалогу³².

Ця періодизація дозволяє чітко розмежувати як фази інтенсивної співпраці, так і періоди напруженості, що впливали з історичного контексту. Спираючись на цю концептуальну модель, проаналізуємо початок першого етапу, який став точкою відліку для нової литовської державності, — а саме процеси розпаду Радянського Союзу та становлення польського автономістського руху в Литві, що вимагали від обох сторін принципово нових підходів до вирішення територіальних та етнокультурних питань.

З поступовою стагнацією Радянської влади литовці почали розбудовувати національні державні інституції, внаслідок чого спалахнув конфлікт між литовським населенням та польською меншиною Віленщини, яка побоювалася бути асимільованою литовським етносом. У період з 1989 по 1991 рік політичні процеси в Литві набули динамічного характеру, кульмінацією міжетнічної кризи стало проголошення Польського національно-територіального краю. Ця ініціатива була сприйнята литовською владою як загроза територіальній

---

³² Бабіч В., Горпинченко І. Польсько-литовське співробітництво: етнокультурний аспект

цілісності держави, що призвело до придушення польських виступів, які трактувалися правлячою силою як сепаратистські дії.

Гострота протистояння між прихильниками литовської незалежності та силами, що прагнули збереження радянської імперії, проявилася під час Всесоюзного референдуму 17 березня 1991 року про збереження СРСР. Аналіз тогочасної преси, зокрема 33-го номера найбільшої польськомовної газети Литви «Znad Wilii», дозволяє реконструювати атмосферу на Віленщині в цей період. Попри офіційну позицію Литви щодо бойкоту референдуму, самоврядні ради Віленського та Солечницького районів, контрольовані на той час консервативними силами, ухвалили рішення про участь своїх мешканців у загальносоюзному голосуванні.

Редакція «Znad Wilii» оцінювала ці дії як деструктивні, називаючи референдум «фарсом» і підкреслюючи, що участь у плебісциті іншої держави має виразно шкідливий відтінок для майбутнього польської громади. Важливо зазначити, що рішення про проведення референдуму у Віленському районі було прийняте з перевагою лише в один голос, що свідчило про відсутність одностайності навіть усередині місцевого самоврядування. Автори часопису вбачали в цьому наслідок непослідовної політики литовської влади щодо поляків у попередні роки. Характерною для тогочасного дискурсу була позиція Ришарда Мацейканеця, голови польської фракції у парламенті Литви. Як зазначалося на сторінках видання, він прямо назвав ухвали місцевих рад «зрадою», інспірованою не лише КПРС, а й тими литовськими силами, які були зацікавлені у дискредитації польської меншини перед литовською державою³³.

22 травня 1991 року на з'їзді в Мостишках представники польської громади Вільнюського краю ухвалили Статут, який проголошувався як конституційний акт Вільнюської польської національно-територіальної автономії. Документ складався з 91 статті, об'єднаних в 11 розділів, та мав як

---

³³ Mieczkowski R. W rok po odrodzeniu Niepodległości. *Znad Wilii*. 1991. 17-30 берез. С. 1.

символічне, так і практичне значення для польської меншини, яка в умовах політичної трансформації та побоювань щодо культурної та мовної асиміляції вдалася до радикальних дій.

Положення Статуту регламентували організаційно-правові засади автономії, охоплюючи: загальні положення (8 статей); громадянство, основні права та обов'язки громадян (15 статей); інститут представницької влади – Віленський краєвий сейм (13 статей); виконавчі органи – Вільнюську обласну адміністрацію (10 статей); місцеве самоврядування (7 статей); механізми співпраці з Верховною радою та урядом Литви (8 статей); гарантії верховенства права, арбітражні процедури та прокуратуру (13 статей); економічну систему (7 статей); бюджетну систему (6 статей); символіку краю – герб, прапор та гімн (1 стаття); а також порядок набрання чинності та внесення змін до статуту (3 статті).³⁴

Найбільша концентрація норм у розділах, присвячених громадянству, інститутам представницької влади та верховенству права (відповідно 15, 13 і 13 статей), свідчить про прагнення авторів створити в першу чергу правові механізми захисту колективних та індивідуальних прав, які, на їхню думку, не були достатньо гарантовані в національному законодавстві вони цього не вбачали. У змісті документа відсутні положення, які б прямо вказували на відокремлення території. Його ухвалення викликало політичну напругу та стало предметом суперечок між представниками польської громади та центральними органами Литви.

І хоча Статут не набув офіційного визнання, він залишається важливим документом, який відображає політичні прагнення та ідентичні побоювання польської меншини в період становлення посткомуністичної Литви. Документ також сприяв подальшим дискусіям та нормативним ініціативам щодо гарантування прав національних меншин у Литві.

---

³⁴ Statut Wileńskiego Polskiego kraju narodowo-terytorialnego z 1991 roku [historyczny (дата звернення 2.04.2026)]

Після з'їзду в Мостишках позиції прихильників польської автономії суттєво зміцнилися, проте геополітичні зміни внесли радикальні корективи в цей процес. Поразка Серпневого путчу в Москві та подальше масове визнання незалежності Литви країнами Заходу змусили литовську владу вдатися до рішучих кроків проти тих польських діячів, які солідаризувалися з путчистами.

У цей критичний момент редакція «*Znad Wilii*» виступила з різкою критикою автономістів, маркувавши їхню діяльність не лише як антидержавну, а й як «антипольську». Аналізуючи ідеологію так званих «псевдопатріотів», часопис наголошував, що їхні спроби нав'язати польській громаді чужу ідеологію за допомогою комуністичного режиму та радянської армії дискредитували все національне середовище. Газета акцентувала на тому, що серед колаборантів, які підтримали ДКНС, представники польської національності становили меншість. Основна маса поляків Литви описувалася як чесні й працьовиті люди, яким залишилася чужою комуністична доктрина — система, що протягом десятиліть не передбачала гідного місця для особистості³⁵. Таким чином, видання намагалось розмежувати політичні еліти, що скомпрометували себе співпрацею з путчистами, та широкі верстви польського населення, декларуючи їхню відданість демократичним цінностям нової Литовської держави.

Події, які розгорталися в східних регіонах, викликали занепокоєння з боку литовського уряду. У цьому контексті на початку 90-х років антипольська риторика набула популярності як серед широких верств населення, так і в політичному дискурсі, де її використовували як елемент формування націєтворчого міфу. Антипольські настрої настільки глибоко вкорінилися в литовському суспільстві, що в одному з опитувань школярі назвали Люблінську унію найганебнішою подією в литовській історії³⁶.

---

³⁵ Okińczyc S. Niepodległość Litwy stała się faktem. *Znad Wilii*. 1991. 1-14 верес. С. 1.

³⁶

Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь, 1569-1999 / пер.: А. Котенко, О. Надтока. Київ : Дух і Літера, 2012. 131 с.

Підсумовуючи ретроспективний аналіз польсько-литовських відносин, слід зазначити, що вони пройшли складний шлях від династичного союзу до формування модерних національних ідентичностей. Процес кристалізації міждержавної взаємодії у XIV–XVI століттях, закріплений Кревською (1385 р.) та Люблінською (1569 р.) уніями, створив унікальну політичну модель Речі Посполитої. Важливою особливістю цього союзу, попри потужні інтеграційні та колонізаційні процеси, було збереження Литвою власної адміністративної та правової автохтонності. Це докорінно відрізняло польсько-литовський альянс від експансивної стратегії Московського царства, яке розглядало Велике князівство Литовське як головного конкурента у боротьбі за статус «збирача руських земель».

Найбільшим випробуванням для міцності унії у ранньомодерний період стали події «Шведського потопу» середини XVII століття та Кейданська унія (1655 р.), що ознаменувала тимчасовий перехід частини литовської знаті під протекцію Швеції. Проте цей короткотривалий епізод не призвів до остаточного розриву: до моменту фінальних поділів Речі Посполитої наприкінці XVIII століття Литва залишалася в політичному союзі з Польщею, зберігаючи при цьому певну культурну та політичну самобутність.

У XIX столітті в умовах іноземної окупації шляхи обох народів почали розходитися через процеси національного відродження. Якщо польська еліта прагнула реставрації держави в кордонах 1772 року, то для литовського національного руху ключовим пріоритетом стала самоідентифікація Литви не як автономної частини «польського світу», а як самостійної європейської нації.

Початок XX століття став періодом гострої конфронтації, зумовленої зіткненням двох несумісних державних проєктів. Відновлена Друга Річ Посполита розглядала литовські землі через призму історичного права та федералізму, тоді як литовці прагнули розбудови етноцентричної незалежної держави. Центральним вузлом суперечностей стало питання приналежності Вільнюса (Вільно), що призвело до фактичного замороження дипломатичних

відносин на міжвоєнне двадцятиліття. Навіть перед обличчям спільної загрози під час Другої світової війни взаємодія між антирадянськими партизанськими рухами обох народів мала лише епізодичний характер і не призвела до стратегічного порозуміння.

Якісна зміна парадигми відносин відбулася лише у другій половині ХХ століття. Попри те, що офіційні органи Радянської Литви та ПНР де-юре визнали чинні кордони, справжня інтелектуальна революція відбулася в середовищі еміграції. Діяльність інтелектуалів навколо паризького часопису «Культура» заклала фундамент доктрини, згідно з якою незалежність Польщі неможлива без незалежності східних держав, зокрема Литви. Саме ці ідеї стали основою для зовнішньої політики відновленої польської держави після 1989 року, забезпечивши відмову від територіальних претензій та сприяючи конструктивному розв'язанню суперечностей щодо прав польської меншини на Віленщині.

РОЗДІЛ 3. ГЕОПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛЬЩІ І ЛИТВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ

Трансформаційні процеси у Польській Народній Республіці 1989 року стали каталізатором системних змін у всьому соцтаборі. Проведення «частково вільних» виборів до парламенту дозволило представникам демократичної опозиції вперше за десятиліття увійти до законодавчого органу. На хвилі суспільного піднесення профспілковий рух «Солідарність» не лише здобув легітимну підтримку населення, а й виступив ініціатором перших повоєнних демократичних президентських виборів 1990 року, за результатами яких главою держави став Лех Валенса.

Паралельно з польськими подіями активізувалися національно-визвольні рухи в балтійських республіках. Символом прагнення до свободи став «Балтійський шлях» — живий ланцюг, що з'єднав Вільнюс, Ригу та Таллінн, нагадуючи світовій спільноті про нелегітимність пакту Молотова — Ріббентропа та факт радянської окупації. Перемога руху «Саюдіс» на парламентських виборах на початку 1990 року дозволила Верховній Раді Литви вже 11 березня ухвалити Акт про відновлення незалежності.

Литві, як частині Радянського Союзу, було складніше проголосити незалежність. Попри проголошений курс на лібералізацію, Москві вдалося уникнути силової протидії «параду суверенітетів». Кульмінацією напруження стали події січня 1991 року, коли радянські війська здійснили спробу силового захоплення стратегічних об'єктів у Вільнюсі, зокрема Будинку друку та телерадіоцентру.

Варто зазначити, що ставлення місцевого населення до радянського контингенту було неоднозначним. Хоча мешканці Вільнюса чинили мирний опір та захищали державні установи, у сільській місцевості спостерігалися випадки більш лояльного або нейтрального ставлення до солдатів. Це пояснювалося

передусім тим, що більшість литовських родин мала родичів, які проходили строкову службу в лавах радянської армії. Траплялися випадки, коли радянських солдатів називали окупантами та казали їм покинути Литву. Щоправда, це були лише поодинокі ситуації³⁷.

Події в Литві викликали обурення не тільки на Заході, а й в інших союзних республіках. Проте європейські та американські країни не поспішали визнавати незалежність Литви та зайняли вичікувальну позицію. Лише після провального перевороту ДКНС в Москві колишні радянські республіки почали визнавати за кордоном.

У цьому контексті Польща виступила одним із лідерів дипломатичної підтримки. Президент Лех Валенса привітав Литву з відновленням незалежності. 26 серпня Польща визнала незалежність Литви, а вже 27 серпня 1991 року уряд Республіки Польщі проголосив готовність встановити дипломатичні відносини з країнами Балтії³⁸. Першим міждержавним договором, що регулював взаємні відносини між Польщею та Литвою, стала Декларація про дружні відносини та добросусідське співробітництво між Республікою Польщею та Литовською Республікою. Документ був підписаний 13 січня 1992 року міністрами закордонних справ Польщі та Литви. Цей документ зафіксував ключові принципи співпраці: взаємна повага державного суверенітету та територіальної цілісності; ставлення до національних меншин відповідно до міжнародних стандартів; захист історичних та культурних пам'яток та спільні зусилля щодо договірного регулювання економічної та екологічної співпраці³⁹.

26 квітня 1994 року у Вільнюсі було підписано Трактат між Республікою Польщею та Республікою Литвою про дружні відносини та добросусідську

---

³⁷ J. Sienkiewicz: *Wtedy zachowaliśmy się tak, jak musieliśmy!*. *Wilnoteka.lt*. 13.01.2016. URL: [trec/j-sienkiewicz-wtedy-zachowalismy-sie-tak-jak-musieliśmy](https://www.wilnoteka.lt/trec/j-sienkiewicz-wtedy-zachowalismy-sie-tak-jak-musieliśmy) (дата звернення: 09.03.2026).

³⁸

Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. Politinė istorija, politologija, filologija.

³⁹

T. Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny. *Środkowoeuropejskie Studia*

співпрацю⁴⁰. У преамбулі документа відзначено важкі сторінки спільної історії, зокрема трагедії ХХ століття, водночас підкреслено значення польсько-литовських відносин для розвитку співпраці в Центральній Європі, Балтійському регіоні та на всьому європейському континенті. Метою трактату було «перезавантаження» двосторонніх відносин: уже в перших статтях міститься взаємне визнання суверенітету сторін та відмова від перегляду чинних кордонів. Документ також закладає правову й політичну основу для широкого спектра співпраці: логістичної, економічної, культурної, науково-освітньої та медичної та визначає механізми координації та консультацій на державному рівні.

Трактат 1994 року має не лише символічне, а й практичне значення: він формалізував політичну волю обох держав подолати історичні суперечності й створити стабільну основу для взаємодії в умовах європейської інтеграції. Визнання непорушності кордонів і відмова від територіальних претензій зняли ключовий фактор напруженості, тоді як положення про співпрацю в різних сферах сприяли поступовому відновленню довіри на міжурядовому, регіональному та громадському рівнях. Цей договір став важливим кроком у процесі нормалізації польсько-литовських відносин і підготував правову базу для подальшої співпраці в рамках європейських і трансатлантичних інституцій.

Після виведення радянського військового контингенту з територій Центральної Європи на початку 1990-х років, Польща та Литва ініціювали процес реінтеграції до західного політичного та безпекового простору. Проте стратегії досягнення цієї мети суттєво відрізнялися. Як зазначав тогочасний міністр оборони Польщі Януш Онишкевич, на початковому етапі Північноатлантичний альянс не виявляв готовності до розширення на Схід; з усього військового блоку лише два міністри оборони з Німеччини та Данії

---

⁴⁰ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i rosządzkiej współpracy, sporządony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. *Internetowy System DU19950150071* (дата звернення: 09.03.2026)

підтримували Польщу на її шляху. Це змушувало Варшаву докладати значних дипломатичних зусиль для переконання західних партнерів у необхідності включення польської держави до системи НАТО⁴¹.

Водночас Литва на початковому етапі розглядала альтернативні моделі безпеки, орієнтуючись на досвід скандинавських країн, зокрема нейтральної Швеції. Такий підхід мав на меті мінімізувати занепокоєння Російської Федерації та забезпечити вступ до Європейського Союзу без обов'язкового членства у військовому блоці. Литовські праві сили акцентували на культурній спорідненості зі Скандинавією також із метою дистанціювання від Варшави, оскільки складний історичний досвід польсько-литовських відносин вважався перешкодою для швидкого порозуміння⁴².

Проте політичне керівництво Литви швидко усвідомило, що регіональна ізоляція та ігнорування польського вектора лише ускладнюють шлях до Європи. Це призвело до стратегічного розвороту, результатом якого стала інтенсифікація діалогу з Польщею. Протягом 1996–1997 років було закладено інституційний фундамент співпраці: підписано угоди про стратегічне партнерство, створено Польсько-литовську парламентську асамблею, Міжурядову раду та Президентський консультативний комітет⁴³. Таким чином, подолання історичних протиріч стало необхідною передумовою для спільного руху обох держав до НАТО.

Динаміка суспільної підтримки в Польщі демонструвала стабільне зростання євроатлантичних симпатій. Опитування 1997 року засвідчило, що 73% респондентів вважали членство в Альянсі оптимальним гарантом національної

---

⁴¹ Волосацька Н. 25 років – під «парасолькою» НАТО. Чи почувається Польща безпечною сьогодні?. *Радіо Свобода. Політика*. 12.03.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nato-polshcha-ukrayina-bezpeka-viyna-valensa-vasnyevskyy/32857513.html> (дата звернення:

⁴² Burant S. Overcoming the past: Polish-Lithuanian relations, 1990–1995. *Journal of Baltic*. 1996. вип. 27. С. 312–313.

⁴³ Vaitelė T. Red line and turning point – Lithuania's path to joining NATO 20 years ago. *LRT.lt*.

безпеки. Соціологічний профіль прихильників НАТО корелював із рівнем освіти та політичної активності, тоді як скептицизм залишався властивим мешканцям сільської місцевості та особам з низьким рівнем доходу⁴⁴. Знаковим став 2000 рік, коли частка поляків, які сприймали НАТО як гарантію незалежності, вперше перевищила кількість тих, хто вбачав у Альянсі загрозу підпорядкування іноземній державі⁴⁵. Навіть через 15 років після вступу (станом на 2014 рік) підтримка залишалася стабільною, хоча сприйняття події дещо трансформувалося від «історичного триумфу» до сприйняття Альянсу як стабільного інституційного компоненту держави⁴⁶.

Польща та Литва почали взаємодіяти у сфері оборони, що розпочалося фактично одночасно після розпаду Радянського Союзу, ставши відповіддю на потребу формування нової системи регіональної безпеки. Знаковим етапом цього процесу став офіційний візит президента Литви Альгірдаса Бразаускаса до Варшави у 1995 році. Ключовою метою переговорів було узгодження спільних зусиль щодо участі обох держав у міжнародних миротворчих місіях. Практичним результатом цих домовленостей стало формування у 1997 році спільного литовсько-польського миротворчого батальйону (LITPOLBAT). До моменту офіційного вступу Литви до НАТО у 2004 році це формування залишалось унікальним прикладом військової співпраці, де держава-член Альянсу (Польща) безпосередньо взаємодіяла з партнером, що не входив до НАТО⁴⁷. Фактично для Литви це була спроба продемонструвати спроможність держави залучати своїх військових у миротворчих місіях та готовність приєднатися до захисту колективної безпеки.

44

. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/1997/07_1997.pdf (дата звернення:

45

⁴⁶(дата звернення: 12.03.2026).

⁴⁷https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2014/03_2014.pdf (дата звернення: 12.03.2026) іоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995-2005 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 всесвітня історія / Інститут історії України НАН України. Київ, 2018. 287 с.

Для Литви та інших країн Балтії шлях до Альянсу був обтяжений геополітичними застереженнями Заходу. Протягом 1990-х років у Вашингтоні панували негативні думки щодо можливості захисту Балтії та небажання провокувати Росію. У 1996 році міністр оборони США Вільям Перрі відверто заявляв про невідповідність країн Балтії стандартам Альянсу. Критика лунала і з боку військових експертів, таких як полковник Кент Мейер, які стверджували, що поширення гарантій статті 5 на цей регіон може підірвати загальну спроможність Альянсу до колективної оборони⁴⁸.

Попри таку стриману й почасти скептичну позицію західних столиць, Вільнюс обрав стратегію послідовного та наполегливого залучення до інституційних структур Альянсу, намагаючись практичними діями спростувати сумніви аналітиків. Ця динаміка поступового подолання геополітичного упередження чітко простежується в офіційній риторичі керівництва НАТО наприкінці десятиліття.

Важливим джерелом, що відображає цей процес, є нотатки до виступу постійного представника Німеччини при НАТО Германа фон Ріхтгофена під час зустрічі з новообраним президентом Литви Валдасом Адамкусом 23 квітня 1998 року⁴⁹. Документ фіксує, що наприкінці 1990-х років Литва вже вийшла на рівень «Інтенсифікованого діалогу», започаткованого на Мадридському саміті 1997 року, та успішно впроваджувала Процес планування та аналізу (ПАРП) разом із ратифікацією Угоди про статус збройних сил.

Особливого значення у промові фон Ріхтгофена набуває визнання практичного внеску Литви у загальноєвропейську стабільність через її участь у місії СФОР у Боснії та Герцеговині, а також через розвиток тристоронніх балтійських безпекових проєктів, таких як миротворчий батальйон BALTBAT, морське з'єднання BALTRON та система спостереження за повітряним

48

⁴⁹2002. Т. 78, вип. 4. С. 740.

<https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/1998/04/23/speaking-notes> (дата звернення: 15.05.2026).

простором BALTNET. Ці успіхи наочно демонстрували здатність країни залучатися до місії Альянсу.

Ситуація змінилася лише після проголошення Вашингтоном політики «відкритих дверей» для всіх європейських демократій. Це викликало дипломатичний підйом у Вільнюсі, що зрештою призвело до отримання офіційного запрошення у 2002 році. Цей геополітичний прорив кардинально змінив безпековий дискурс у регіоні та відкрив нові можливості для міждержавної співпраці, що чітко відобразилося в тогочасній риторичній літовського керівництва. Зокрема, у своєму вітальному слові⁵⁰ на конференції «Розбудова ширшої Європи», яка відбулася у Вільнюсі 29 листопада 2002 року, президент Литви Валдас Адамкус звернув увагу на масштабність цих змін. Він підкреслив, що ще десять років тому навряд чи хтось вірив у можливість настільки тісної дружби та стратегічного партнерства між Литвою та Польщею, як і в такий стрімкий соціально-економічний прогрес країн, які щойно звільнилися від комуністичного гніту.

За оцінкою литовського лідера, на початок XXI століття регіон Балтійського моря став зразком успішної взаємодії між Сходом і Заходом, а стратегічний союз із Варшавою забезпечив надійне політичне та логістичне поєднання Балтії з Центральною Європою. У цьому контексті Адамкус позитивно оцінив ініціативу польського президента Александра Квасневського щодо посилення співпраці між країнами Вільнюської та Вишеградської груп. Така регіональна синергія розглядалася не як штучне угруповання, а як реальний простір для зміцнення безпеки, демократії та економічного розвитку, який до того ж дозволяв Литві переймати практичний досвід інтеграції від нових членів НАТО — Польщі, Чехії та Угорщини.

---

⁵⁰ Welcome address by H.E. Mr. Valdas Adamkus, President of the Republic of Lithuania, to the Participants of the Conference “Building a Wider Europe”. *Office of the President of the Republic of Lithuania* (звернення: 15.05.2026).

Підсумовуючи, шлях Польщі та Литви до НАТО став результатом складної еволюції від історичної відчуженості до стратегічного партнерства. Литва вчасно усвідомила, що без міцного партнерства з Варшавою вона ризикує залишитися в ізоляції серед тривожних викликів 90-х. Попри початковий скептицизм західних еліт та побоювання щодо ескалації відносин із Російською Федерацією, стабільна суспільна підтримка всередині обох держав та послідовне реформування оборонних секторів перетворили їх із «споживачів безпеки» на повноправних членів Альянсу. Таким чином, успішний вступ до НАТО не лише зафіксував остаточний розрив із радянським минулим, а й став наочним підтвердженням того, що регіональна солідарність і демократичний консенсус здатні подолати навіть найжорсткіші бар'єри реальної політики великих держав.

Окрім стратегічного курсу на інтеграцію до НАТО, Польщу та Литву об'єднує активна участь у створенні регіональних міждержавних об'єднань, покликаних стабілізувати зовнішньополітичну ситуацію в Балто-Чорноморському ареалі. Важливим етапом цього процесу стало заснування у 1991 році Вишеградської групи (первісно Чехословаччиною, Угорщиною та Польщею). Ключовою метою організації була координація зусиль на шляху до ЄС, проте не менш важливим завданням стало подолання взаємної ізоляції, успадкованої від радянської доби. Попри скептичні прогнози щодо доцільності існування групи після розширення ЄС у 2004 році, енергетична криза 2009 року та подальші геополітичні виклики довели актуальність «Вишеградської четвірки» як гнучкої платформи для захисту спільних інтересів усередині європейських інституцій⁵¹.

Паралельно з вишеградським процесом у тому ж 1991 році було засновано Балтійську асамблею — дорадчий орган, що об'єднав Литву, Латвію та Естонію. Діяльність Асамблеї була спрямована на гармонізацію національних

---

⁵¹ Strážay T. Visegrad—Arrival, Survival, Revival. *Visegrad.group*. 02.11.2011. URL: звернення: 17.03.2026).

законодавств із нормами ЄС, лібералізацію процедур перетину кордонів та формування єдиного освітнього й інформаційного простору. Саме ця інституційна згуртованість дозволила країнам Балтії ефективно протидіяти зовнішньому тиску та синхронно здійснити «повернення до Європи».

У контексті триваючої російської агресії проти України концепція Балто-Чорноморської системи співробітництва набуває якісно нового значення. Йдеться про формування стратегічної осі між країнами Вишеградської групи, Балтійською асамблеєю та державами-кандидатами на вступ до ЄС, насамперед Україною. Така конфігурація партнерства створює «пояс безпеки», здатний ефективно стримувати ревізійні амбіції Кремля. Реалізація цієї ідеї неминуче стикається із системним спротивом з боку РФ, яка розглядає поглиблення регіональної співпраці як загрозу своєму впливу на пострадянському просторі⁵².

Важливим кроком у зміцненні відносин між Польщею та Литвою у 2000-х роках стало спільне відзначення історичних дат на найвищому державному рівні, що офіційно підтверджувало союз двох країн. Яскравим прикладом такої співпраці став візит Президента Литви Валдаса Адамкуса до Варшави 11 листопада 2007 року для участі у святкуванні Дня незалежності Польщі⁵³.

У своєму виступі литовський лідер говорив про спільну історичну долю двох народів, наголошуючи, що минуле є не лише джерелом сили, а й дає важливі уроки, необхідні для захисту незалежності та добробуту майбутніх поколінь. Головною думкою цього виступу, яка відображала суть тогочасного зближення країн, стало твердження про тісний зв'язок між свободою обох республік: свобода Польщі є такою ж міцною, як і свобода Литви, і навпаки. Литовський президент зауважив, що свобода та інші демократичні цінності не є чимось

---

⁵² Парахонський Б., Яворська Г. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2015. вип. 10. С. 73. (Серія «Національно безпека»).

⁵³

. 11.11.2007. URL: <https://archyvas.lrp.lt/adamkus2/en/news.full/8457.html> (дата звернення:

гарантованим назавжди, а вимагають постійної боротьби та захисту перед обличчям нових регіональних викликів. Саме таке спільне розуміння історичних уроків та загроз безпеці, на думку Адамкуса, стало головним поштовхом для створення стратегічного партнерства між Вільнюсом та Варшавою.

Процес інституційного входження Польщі та Литви до Європейського Союзу супроводжувався не лише глибокими структурними реформами, а й динамічною трансформацією суспільної думки, що стала фундаментом для довгострокової стабільності обох держав.

Згідно з соціологічними дослідженнями, проведеними у 2008 році, тобто після чотирьох років перебування країни в ЄС, спостерігалася стійка тенденція до покращення оцінок впливу членства. Якщо на етапі вступу існували певні застереження, то вже за три роки переважна більшість громадян почала ідентифікувати очевидні переваги інтеграції. Громадська підтримка досягла вражаючих 88%, тоді як частка опонентів скоротилася до критичного мінімуму у 7%. Ключовим досягненням, на думку польського суспільства, стало зміцнення суб'єктності держави на міжнародній арені. 71% респондентів констатували покращення геополітичного становища Варшави в Європі. Важливо підкреслити зміну сприйняття власної ролі в ієрархії ЄС: рік за роком зростала кількість поляків, які описували свою країну як державу із «середнім впливом», водночас відчутно зменшувалася частка тих, хто вважав Польщу гравцем другорядного значення⁵⁴.

Схожі процеси рефлексії відбувалися і в литовському суспільстві, де напередодні п'ятої річниці вступу консалтингова компанія Prime Consulting зафіксувала дещо складнішу, але загалом позитивну картину сприйняття. Близько 46,6% литовців оцінили користь від членства як значну, а ще 27,4% — як помірну. Водночас литовське суспільство виявилось більш чутливим до питань рівноправності всередині об'єднання. Майже третина респондентів (29%)

54

висловила занепокоєння через імовірне упереджене ставлення «старих» членів ЄС, які подекуди сприймали нових партнерів як гравців «другого сорту»⁵⁵. Цей психологічний аспект підкреслює складність адаптації постсоціалістичних суспільств до західних елітарних структур.

Процес утвердження Польщі як ключового геополітичного гравця в Центрально-Східній Європі розпочався з демонстрації стратегічної солідарності зі США у питаннях глобальної безпеки. Участь польського контингенту в миротворчих місіях у Косові та Афганістані, а також беззастережна підтримка Вашингтона у боротьбі з тероризмом після подій 11 вересня 2001 року заклали фундамент особливого партнерства. Розбіжності всередині «старої Європи» щодо доцільності вторгнення США до Іраку (2003 р.) лише зміцнили статус Варшави як найнадійнішого американського союзника в регіоні, що дозволило Польщі перебрати на себе роль регіонального лідера⁵⁶.

Країни Балтії, усвідомлюючи зростання російського ревізіонізму та шовіністичної риторики Кремля, де-факто визнали за Польщею роль «покровителя» та головного адвоката своїх інтересів. Спільним пріоритетом Варшави, Вільнюса, Риги та Таллінна стала мінімізація енергетичного та політичного впливу РФ на Європейський Союз. Важливим етапом цієї координації стала зустріч у Вільнюсі 2006 року, де сторони узгоджували позицію напередодні саміту ЄС–Росія в Гельсінкі. Тоді Польща, заручившись рішучою підтримкою Литви, заблокувала переговори щодо нової базової угоди між ЄС та Росією, продемонструвавши здатність східноєвропейського блоку впливати на загальноєвропейську повістку⁵⁷.

55

-lithuanians-feel-benefits-of-eu-membership-poll:3499#:~:text=Updated%202009%2D04%2D28,wages%20are%20rising%20too%20slowly.
(дз) Заблудились в М. 07.04.2026) K. America's protégé in the east? The emergence of Poland as a

57

Polityka zagraniczna Litwy 1990-2012. Główne kierunki i uwarunkowania / K. Buchowski. Białystok : Trans Humana, 2013. С. 178.

Паралельно з цим Польща ініціювала розробку інструментів м'якої сили для залучення пострадянських країн до європейської орбіти. Ще у 2002–2003 роках за активної польської підтримки було впроваджено Європейську політику сусідства (ЄПС), спрямовану на експорт стабільності, демократії та економічного розвитку у країнах Східної Європи, Південного Кавказу та Середземномор'я⁵⁸. Проте згодом виникла потреба у більш специфічному інструменті для безпосередніх сусідів на Сході.

Логічним розвитком цих ініціатив став Празький установчий саміт 2009 року, на якому було офіційно започатковано політику «Східного партнерства» (СхП). Цей проєкт, ініційований Польщею та Швецією, мав на меті поглиблення інтеграції з Україною, Молдовою, Грузією, Азербайджаном та Вірменією через такі механізми як: 1) створення зон вільної торгівлі; 2) посилення співпраці в енергетичній, транспортній та екологічній сферах; 3) спільна протидія гібридним загрозам та дезінформації⁵⁹.

Таким чином, Польща утвердилася в ролі регіонального лідера, що виступає стратегічним «вікном можливостей» для євроінтеграції пострадянських держав. Водночас для чинних членів Європейського Союзу Варшава стала вагомим донором безпеки та провідником стабільності на східному фланзі. Країни Балтії, і зокрема Литва, солідаризуються з польським лідерством, вбачаючи у ньому ефективний інструмент адвокації власних інтересів на Заході та надійну опору в системі стримування російської експансії.

Початок російської агресії проти України у 2014 році докорінно змінив безпековий ландшафт Східної Європи, змусивши Польщу та Литву до інтенсифікації зусиль у сфері колективної оборони. Однією з найбільш вагомих ініціатив у цьому контексті стало підписання 19 вересня 2014 року угоди про

---

⁵⁸ Близняк О. А. Польська концепція "східного виміру" політики Європейського Союзу. *Грані*. 2016. Т. 9, вип. 137. С. 133.

⁵⁹ Східне партнерство. *Представництво України при Європейському Союзі*. 15.04.2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo> (дата звернення: 19.03.2026).

створення тристороннього військового підрозділу. Вже восени 2015 року було остаточно сформовано Литовсько-польсько-українську бригаду імені Великого гетьмана Костянтина Острозького (ЛИТПОЛУКРБРИГ), що стало символом історичної тяглості та сучасної військової солідарності.

Структурно бригада складається з міжнародного штабу, трьох піхотних батальйонів (по одному від кожної держави-учасниці) та підрозділів спеціального призначення. Важливо, що штаб бригади базується в Любліні, що сприяє постійній координації та відпрацюванню оперативної сумісності за стандартами НАТО⁶⁰. У 2020 році тогочасний міністр національної оборони Польщі Маріуш Блащак підкреслив стратегічне значення цього формування, зазначивши, що окупація Криму стала критичним уроком, який вимагає від держав регіону максимального зміцнення оборонного потенціалу⁶¹.

Підсумовуючи сучасний етап розвитку польсько-литовських відносин, слід констатувати, що ключовим стимулом для їхньої нормалізації стало спільне прагнення обох держав до повернення в європейський політичний та безпековий простір. Процес інтеграції до ЄС та НАТО виступив фундаментальним об'єднавчим фактором, попри складну спадщину міжвоєнного періоду. Хоча Польща була однією з перших держав, що визнали відновлення незалежності Литви у 1991 році, початковий етап відносин був обтяжений внутрішніми суперечностями. Зокрема, спроби польської меншини Віленщини домогтися автономії сприймалися офіційним Вільнюсом як загроза територіальній цілісності та прояв сепаратизму, що на певний час актуалізував антипольські наративи в литовському суспільстві.

Переломним моментом став перехід до прагматичного «стратегічного партнерства», закріпленого Договором про дружні відносини та добросусідське

---

⁶⁰

L

URL:

<https://litpolukrbbrig.wf.widznachila-pyaturichnicyuhistory/#:stx=ten7%20an8%20i%20ca%20o%20the%20m%20s%20c%20d%20a%20p%20t%20s%20g%20a%20l%20a%20m%20f%20v%20g%20r%20m%20n%20i%20e%204%20l%20i%20p%202026> (дата звернення: 24.03.2026).

співробітництво 1994 року. Попри певні коливання Литви у виборі зовнішньополітичних пріоритетів (зокрема спроби орієнтації на скандинавську модель інтеграції), геополітичні реалії та активна підтримка Польщі з боку США зумовили безальтернативність тісної співпраці з Варшавою. Польща фактично виступила «адвокатом» литовських інтересів на шляху до НАТО, а створення спільного батальйону LITPOLBAT (1997 р.) стало першим практичним кроком у військовій кооперації та продемонструвало готовність Литви до участі у міжнародних миротворчих місіях за стандартами Альянсу.

Важливу роль у зміцненні регіональної стабільності відіграли багатосторонні ініціативи, такі як Балтійська асамблея та взаємодія у форматі Вишеградської четвірки. Ці платформи засвідчили спроможність Польщі та Литви не лише до локальної співпраці, а й до формування ширшого Балто-Чорноморського безпекового простору. Актуальність цієї концепції різко зросла після початку російської агресії проти України у 2014 році, що трансформувало регіональну співпрацю у формат солідарного протистояння ревізіонізму РФ.

Окрему увагу варто приділити ролі обох держав у реалізації політики «відкритих дверей» ЄС. Польща та Литва стали головними лобістами східного розширення Євросоюзу, активно підтримуючи європейські прагнення України, Молдови та країн Південного Кавказу. Після 2014 року Варшава та Вільнюс сформували стійкий дипломатичний та безпековий тандем, який не лише надає всебічну допомогу Україні, а й виступає консолідованим голосом Східної Європи в міжнародних інституціях, наполягаючи на необхідності жорсткої відсічі російській експансії. Таким чином, сучасне польсько-литовське партнерство еволюціонувало від історичного суперництва до рівня стратегічної осі, що є визначальною для безпекової архітектури сучасного європейського континенту.

РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ КРАЇНАМИ

Першим кроком у встановленні економічних відносин між державами стало підписання 1992 року Угоди про взаємне заохочення та захист інвестицій. Відповідно до цього документу, сторони заохочують інвестиції одна одної на своїй території та гарантують правовий захист та сприятливі умови для їх здійснення (ст. 2). Особливу увагу заслуговує стаття 7, яка передбачає мирне вирішення міждержавних спорів із можливістю звернення до міжнародного арбітражу, зокрема до Арбітражного інституту Торгової палати Стокгольма та Міжнародна торгівельної палати в Парижі⁶². Ця угода відзначається прагненням сторін наблизити національне інвестиційне регулювання до європейських стандартів і створити правову основу для довгострокової економічної співпраці.

У 1993 році Польща експортувала до Литви товарів на суму 45,5 мільйона доларів та імпортувала на суму 90,5 мільйона доларів; сумарний товарообіг за цей рік становив 136 мільйонів доларів. Уже в 1994 році обсяг торгівлі зріс до 190 мільйонів доларів, що відповідає зростанню майже на 40% порівняно з попереднім роком. За підсумками 1994 року двосторонній обсяг становив приблизно 0,5% від загального торгівельного обороту Польщі та близько 5% від товарообороту Литви, що свідчить про відносну значущість польсько-литовської торгівлі для економіки Литви й одночасно про її помірний внесок у масштабну торгівлю Польщі⁶³.

---

⁶² Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską w sprawie wzajemnego popierania i ochrony inwestycji, sporządzona w Warszawie dnia 28 września 1992 r. *Internetowy System Aktów* звернення: 10.11.2025)

⁶³ Burant S. Overcoming the past: Polish-Lithuanian relations, 1990–1995. *Journal of Baltic* . 1996. вип. 27. С. 322–323.

У 1994 році Польща та Литва уклали Угоду про уникнення подвійного оподаткування та запобігання ухиленню від оподаткування у сфері податків на доходи і майно⁶⁴, яка унормувала податкові відносини між громадянами обох держав. Відповідно до угоди, прибутки підприємства однієї Договірної Держави оподатковуються лише в цій Договірній Державі, якщо підприємство не здійснює діяльність в іншій через постійне представництво (ст. 7). Положення щодо дивідендів визначають, що дивіденди, виплачені компанією однієї Договірної Держави громадянину іншої, можуть оподатковуватися в державі отримувача, при цьому термін «дивіденди» охоплює доходи від акцій та аналогічні права (ст. 10). Ліцензійні платежі оподатковуються в державі резидентства отримувача (ст. 12).

Особливі норми регулюють оподаткування доходів від артистичної діяльності, виступів музикантів і спортсменів, здійснених на території іншої Договірної Держави (ст. 17). Також звільнення від оподаткування сум на утримання, навчання або практику студентів і практикантів за умови, що ці суми походять з джерел за межами держави, яка приймає студентів (ст. 20). Для викладачів і науковців передбачено звільнення від оподаткування за викладання або дослідження протягом періоду до двох років від першого прибуття з цією метою (ст. 21).

У сукупності ці положення сприяли правовій визначеності для перетину кордонів у сфері економічної діяльності, культурних обмінів і академічної мобільності, що набуло особливого значення після 2004 року з розгортанням європейських програм обміну, зокрема Erasmus+.

Під час першої половини 1990-х років існували кілька об'єктивних чинників, не пов'язаних із політичними розбіжностями, які стримували розвиток

---

⁶⁴ Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie podatków od dochodu i majątku, sporządzona w Warszawie dnia 20 stycznia 1994 r. *Internetowy*

економічних відносин між державами. По-перше, унаслідок економічної кризи після розпаду Радянського Союзу литовський ринок віддавав перевагу дешевшим російським товарам, навіть якщо вони нижчої якості, що зменшувало попит на дорожчі польські аналоги. По-друге, значна частина торгівлі здійснювалася у бартерній формі, що обмежувала гнучкість комерційних операцій, ускладнювала розрахунки та стримувала обсяги транзакцій.⁶⁵ У сукупності ці фактори створювали структурні перешкоди для поглибленої двосторонньої торгівлі та вимагали часу й інституційних змін для їх подолання.

У другій половині 1990-х років Польща та Литва цілеспрямовано гармонізували національне законодавство відповідно до європейських стандартів. Процеси євроінтеграції відобразилися в економічній співпраці. Так, у 1996 році у Варшаві було підписано Угоду про вільну торгівлю між Республікою Польща та Литовською Республікою, яка набрала чинності 1 січня 1997 року. Протягом наступних років до Протоколу №3 вносилися уточнення, зокрема щодо визначення поняття «продукти походження», що мало на меті уніфікувати правила походження товарів та полегшити торговельні операції. Угода втратила чинність 30 квітня 2004 року у зв'язку з приєднанням Литви до Європейського Союзу, після чого регулювання торгівлі між сторонами перейшло в площину європейського законодавства⁶⁶.

Важливою умовою поглиблення євроінтеграційних процесів для нових членів ЄС є перехід з національних валют на спільну європейську фінансову систему: євро. Польща та Литва продемонстрували принципово різні підходи та часові рамки у реалізації цього фінансового етапу.

У Польщі питання приєднання до Євросони залишається предметом тривалих внутрішніх дискусій. Станом на січень 2007 року суспільні настрої

---

⁶⁵ Burant S. Overcoming the past: Polish-Lithuanian relations, 1990–1995. *Journal of Baltic*

⁶⁶ Oświadczenie rządowe z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie mocy obowiązującej Umowy o wolnym handlu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, sporządzonej w Warszawie (дата звернення: 10.11.2025)

були майже рівномірно розділені: 44% дорослого населення підтримували запровадження євро, тоді як 46% висловлювалися проти. Такі показники свідчать про відсутність консенсусу і в професійному середовищі. Попри те, що більшість польських економістів вбачає у переході на євро потенціал для довгострокового економічного зростання, значна частина експертів застерігає від втрати інструментів самостійної монетарної політики та можливих супутніх витрат перехідного періоду⁶⁷.

Натомість досвід Литви демонструє успішний приклад системної та фіналізованої інтеграції: держава остаточно перейшла на євро лише через 11 років після вступу до Союзу, ставши останнім із трьох балтійських членів ЄС, що завершив цей процес. Успіх литовського переходу зумовлений передусім ретельною підготовчою кампанією та високим рівнем адаптивності населення. Згідно з даними опитувань Європейської Комісії, ще до офіційного запровадження валюти майже половина громадян Литви вже мала досвід використання євро (банкнот або монет), отриманих під час закордонних поїздок. Це дозволило мінімізувати психологічний дискомфорт та забезпечити плавність інтеграції національної фінансової системи до загальноєвропейського економічного простору⁶⁸.

2004 рік став переломним етапом для країн Центрально-Східної Європи. Інтеграція до Європейського Союзу та НАТО означала відчутний розрив з радянським минулим і започаткувала тривалий процес політичної, економічної та інституційної трансформації, який у багатьох випадках був поступовим та болісним. Розширення на схід супроводжувалося загостренням відносин із Росією, що сприймала втрату зони впливу як загрозу власним геополітичним інтересам. Посилення ролі США в європейській безпеці додатково підсилювало

67

Wikacje/public_opinion/2008/12_2008.pdf (дата звернення: 08.04.2026).
. 06.01.2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_15_2962 (дата звернення: 08.04.2026).

це напруження і поставило під сумнів курс реформ на вестернізацію Росії, ініційований Борисом Єльциним у 1990-х роках⁶⁹.

З приходом до влади Володимира Путіна зовнішня політика Росії набула більш активних і в окремих випадках (наміри України та Грузії вступити в ЄС та НАТО) експансивних рис, що проявлялися у застосуванні економічного тиску та політичних маніпуляцій. Для нових членів ЄС питання енергетичної безпеки стало пріоритетним: необхідність зменшення залежності від російських енергоресурсів вимагала структурних змін. В цьому контексті Польща виявилася відносно краще підготовленою завдяки інтеграції до Союзу координації передачі електроенергії (UCTE), яка діяла в межах ЄС, ще з середини 1990-х років. Тоді як Литва зіштовхнулася з більш серйозними викликами.

Країни Балтії навіть після десяти років припинення існування Радянського Союзу все ще належали до спільної електроенергетичної системи, що охоплювала країни колишнього СРСР. Ускладнювало ситуацію також закриття Ігналінської АЕС, найбільшого виробника енергії в Балтійському регіоні, у рамках зобов'язань при вступі до ЄС. Небажання з політичних міркувань закуповувати електроенергію з Калінінградської області могло призвести до енергетичної ізоляції Литви⁷⁰. За цих обставин забезпечення енергетичної безпеки стало пріоритетом для Вільнюса, що підтримувалося дипломатією з боку інших балтійських країн.

У 2005 році відносини між країнами Балтії та Росією погіршилися, що підштовхнуло Литву до активного пошуку надійних партнерів у сфері енергетичної безпеки. Литва, разом з іншими країнами Балтії почали розглядати шляхи зменшення залежності від російських поставок: від розвитку місцевих джерел енергії до створення транскордонних інфраструктурних зв'язків.

---

⁶⁹

⁷⁰2020. Т. 57. С. 403.

Buchowski K. Polityka zagraniczna Litwy 1990-2012. Główne kierunki i uwarunkowania. Białystok : Wydawnictwo Uniwersyteckie TRANS HUMANA, 2013. 175–176 с.

Литва відкрито декларувала прагнення відновити і поглибити партнерство з Польщею, що відобразилося у політичних ініціативах початку 2000-х років та в особистих контактах між президентами Валдасом Адамкусом та Александром Квасневським під час подій на пострадянському просторі. Водночас польська позиція залишалася обережною через побоювання бізнесових кіл і реакцію Москви на польську зовнішню активність.⁷¹

В кінці 2005 року до влади в Польщі прийшла партія "Право та справедливість", яка виступила за посилену двосторонню співпрацю Польщі та Литви. Конкретними результатами зближення стали спільна декларація 2006 року та подальші домовленості про створення транскордонного енергетичного вузла, а також ініціативи зі створення спільних проєктів, зокрема LitPol Link (2008), які входили до більшої програми Baltic Energy Market Interconnection Plan. Остання мала на меті інтегрувати енергетичні мережі країн Балтії з енергосистемою Західної Європи. Паралельно Литва просувала ідею спільної атомної електростанції за участю балтійських країн і Польщі як довгострокову відповідь на енергетичну вразливість регіону.⁷²

Один із лідерів партії "Право та справедливість" та чинний на той момент президент Лех Качинський систематично підіймав питання енергетичної безпеки, яке за його каденції виразно отримало пріоритет у зовнішній політиці. За його ініціативи в Кракові було організовано енергетичний саміт за участі Польщі, Литви, України, Грузії та Азербайджану⁷³. Дискусії зосереджувалися, зокрема, на можливості імпорту нафти з південного сходу через Україну до Польщі та далі до Німеччини, а також на перспективах продовження нафтопроводу «Одеса-Броди» до Гданська. У спільній підсумковій декларації

---

⁷¹ Buchowski K. Polityka zagraniczna Litwy 1990-2012. Główne kierunki i uwarunkowania. Białystok : Wydawnictwo Uniwersyteckie TRANS HUMANA, 2013. 176–177 с.

⁷²

Кучинська-Зонік А., Вільчевський Д. «Сьогодні Польща та Литва простягають одна одній руку». Польська перспектива двостороннього співробітництва. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С. 50.

Т

Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny. *Środkowoeuropejskie Studia*

саміту наголошувалося на необхідності створення урядової робочої групи для опрацювання технічних і правових аспектів майбутніх міжурядових угод у цій сфері.

Президент Л. Качинський також послідовно виступав за створення енергетичного «мосту» між Литвою та Польщею як елемента ширшого «енергетичного кільця» навколо Балтійського моря⁷⁴. Така інтеграція енергетичних систем мала б забезпечити взаємну підтримку у разі аварій на електростанціях або дефіциту енергії, підвищити надійність постачань та зменшити залежність обох країн від постачання з Росії. Ініціатива відповідала директиві ЄС щодо розвитку транскордонного енергетичного обміну і сприяла формуванню передумов для створення більш інтегрованого внутрішнього енергетичного ринку в регіоні.

У першій половині 2000-х років Мажейкяйський нафтопереробний комплекс (Mažeikiai Nafta) залишався ключовим постачальником бензину та дизельного палива для Литви. Після придбання більше половини акцій у 2002 році російським концерном ЮКОС перед владою Литви постали очевидні ризики геополітичної залежності країни. У 2006 році ситуація дійшла до точки незворотності: під тиском російської влади ЮКОС повідомила про своє банкрутство. Новим власником литовського нафтового комплексу потенційно міг стати контрольований Кремлем Газпром⁷⁵.

Литва опинилася перед вибором між прийняттям російського контролю у сфері енергетичної безпеки та пошуком альтернативних інвесторів. Польщу розглядали як можливого покупця, оскільки її з Литвою об'єднує небажання повернутися до російської сфери впливу. Для самої Польщі це було можливістю посилити не лише литовську, а й польську та регіональну енергетичну безпеку⁷⁶.

74

T. Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny. *Środkowoeuropejskie Studia*

75

Visuotinė lietuvių enciklopedija. 04.07.2018. URL: <https://www.vle.lt/straipsnis/orlen-lietuva/> (дата звернення: 20.12.2016).

76 *Ukrainian-Polish relations after 2004: good old cooperation in regretfully bad*

У результаті польський нафтопереробний концерн PKN Orlen придбав пакет акцій Mažeikiai Nafta та перейменував підприємство на ORLEN Lietuva.

Отже, приклад Мажейкяйського НПК став практичним виявом литовсько-польської солідарності в енергетичній сфері. Період 2004–2006 рр. характеризується поступовим входженням Польщі та Литви в європейський економічний простір; водночас країни поступово відходили від російського імпорту та активно укріплювали двостороннє співробітництво.

З 2006 року вразливості литовської економіки, які накопичувалися протягом минулого десятиліття, стали особливо помітними та створили підґрунтя до світової фінансової кризи 2008 року. Попередній період характеризувався інтенсивним зростанням, значною мірою забезпеченим притоком іноземного капіталу та кредитів із Європи після інтеграції до ЄС у 2004 році; водночас це зростання супроводжувалося накопиченням значних економічних дисбалансів, серед них: високий поточний рахунковий дефіцит, який у 2007 році перевищував 10% від ВВП країни; значна зовнішня заборгованість та залежність від зовнішнього фінансування⁷⁷.

Закриття Ігналінської АЕС, заплановане на кінець 2009 року як умова вступу Литви до ЄС, стало одним із структурних чинників, що поглибили економічну кризу 2008 року. До цього моменту Литва залишалася експортером електроенергії, однак втрата атомної генерації означала перехід до імпорту, причому найбільш ймовірним постачальником була Росія, що збільшувало залежність від одного джерела. Це, своєю чергою, посилило глибину кризи, а сама країна, окрім фінансової нестабільності, зіткнулася з перспективою нової енергетичної залежності⁷⁸.

У 2008 році фінансова криза перестала бути локальною та стрімко поширювалася по всьому світу. Іноземні кредитори почали скорочувати

77

The 2008 financial crises in the Baltic countries / P. Baudino та ін. *FSI Crisis Management Series*.
2009. Vol. 3. No. 1. The Impact of cooperation with Poland on Lithuania's energy security. *Lithuanian*

фінансування, а уповільнення світової торгівлі призвело до зниження експорту країн Балтії. Поєднання цих факторів спричинило різке погіршення бюджетних показників: державні доходи скорочувалися, витрати зростали через виплати по безробіттю, та антикризові заходи посилили тиск на фінансову ситуацію. Через втрату довіри до материнських банків депозитний портфель у литовській банківській системі скоротився приблизно на 6% у жовтні 2008 року.⁷⁹

Роком пізніше відбулося глибоке економічне скорочення, й у 2009 році ВВП Литви знизився на 14%. Економічна криза, яка почалася у фінансовій сфері та банківській справі, поширилася й на інші сфери економіки. Так, прибуток литовського нафтокомплексу Orlen Lietuva за 9 місяців 2009 року впав до 7 млн доларів порівняно з 101 млн у 2008 році. Обсяги переробки нафти зменшилися на 9% у річному вимірі⁸⁰.

Водночас економіка Польщі хоча й зазнала негативного впливу кризи (промислове виробництво скоротилося на 10% у піковий період), продемонструвала відносну стійкість: банківська система залишалася ліквідною, падіння польського експорту у порівнянні з сусідніми країнами було менш значним, а реальне зростання кредитування зберігалось позитивним у 2009–2011 роках, що сприяло швидкому відновленню⁸¹.

Швидке нарощування кредитів і зовнішніх дисбалансів безпосередньо підготувало умови для глибокої кризи литовської економіки. Різниця в структурі економік і фінансових систем Польщі та Литви визначила різну інтенсивність і тривалість кризових наслідків. Відновлення Литви розпочалося у 2010 році, і до 2012 року більшість економічних показників повернулася до докризових рівнів, що свідчить про ефективність проведених корекційних заходів і адаптаційних процесів у національній економіці.

---

⁷⁹ The 2008 financial crises in the Baltic countries / P. Baudino та ін. *FSI Crisis Management*

⁸⁰ РБК-Україна. Чистий прибуток Orlen Lietuva за 9 міс. 2009 р. скоротився в 14,4 рази - до 7

Політика правих сил часів правління братів Качинських призвела до загострення відносин із Німеччиною та до зниження довіри з боку низки партнерів у Європейському Союзі, що спричинило корекцію зовнішньополітичного вектора Польщі в наступні роки. Після зміни влади прихід до президентства Броніслава Коморовського та формування уряду Дональда Туска за участі партії «Громадянська платформа» ознаменувався прагненням до відновлення діалогу з Росією і до налагодження більш прагматичних торговельно-економічних відносинам, які відповідали загальноєвропейським інтересам у сфері енергетики та торгівлі⁸².

Новий уряд демонстрував реалістичніший підхід до співпраці з Росією в енергетичній сфері. Польща залишалася важливим торговельним партнером для Росії, посідаючи одне з провідних місць серед усіх країн ЄС; водночас для самої Польщі Росія була третім за обсягом джерелом імпорту та сьомим за напрямком експорту. Саме тому в польському бізнес-середовищі зберігалися групи, зацікавлені в поглибленні економічних зв'язків із російськими партнерами. Вони обґрунтовували це необхідністю встановлення передбачуваних, стабільних і взаємовигідних відносин між виробниками, споживачами та транзитними ланцюгами енергоресурсів у Європі⁸³.

У цьому контексті Росія залишалася одним із важливих ринків збуту та джерелом імпорту. Проте події 2013–2014 років в Україні, зокрема анексія Криму та початок російсько-української війни спричинили переосмислення польської зовнішньої політики: Варшава зміцнила партнерство з Україною та активізувала співпрацю з іншими європейськими державами, віддаючи пріоритет колективним європейським ініціативам і безпеці над подальшим поглибленням економічної співпраці з Росією.

У 2013 році закінчився цикл Оперативної програми транскордонного співробітництва Литва-Польща, яка офіційно розпочалася у 2007 році й замінила

82

⁸³2010. Т. 23–24. С. 10.

I

b

i

d

С. 4, 9.

попередню ініціативу сусідства Литва-Польща-Калінінградська область (2004–2006)⁸⁴, що відображало як політичні, так і економічні міркування, зокрема прагнення переглянути пріоритети транскордонної співпраці в умовах змін геополітичного контексту та посилити інтеграцію прикордонних регіонів у внутрішній ринок ЄС.

Програму було ухвалено з метою посилення економічної, соціальної та територіальної згуртованості прикордонних регіонів шляхом підтримки створення робочих місць, підвищення конкурентоспроможності та сприяння сталому розвитку бізнесу з урахуванням екологічних вимог. Фінансування було спрямовано на конкретні литовські та польські регіони вздовж спільного кордону, зокрема Маріямполе та Алітаус у Литві й Білостоцько-Сувальський та Елцький у Польщі. Суміжні території, зокрема Таураге, Каунас та Вільнюська область (без Вільнюса) у Литві та Ломжинський і Ольштинський у Польщі, могли брати участь у проєктах із обмеженим (до 20%) доступом до коштів програми⁸⁵.

Цикл програми транскордонного співробітництва Interreg V-A Lithuania–Poland за період 2014–2020 офіційно спрямовувався на сприяння розумному, сталому та інклюзивному зростанню прикордонного регіону шляхом посилення співпраці між громадами та інституціями Литви й Польщі; програма узгоджувала свої цілі зі стратегією Європа 2020 та Стратегією ЄС для регіону Балтійського моря і була зосереджена на чотирьох пріоритетах, серед них підтримка сталого та якісного працевлаштування і мобільності робочої сили, боротьба з бідністю та дискримінацією, а також підвищенні інституційної спроможності органів влади⁸⁶.

---

⁸⁴ Кучинська-Зонік А., Вільчевський Д. «Сьогодні Польща та Литва простягають одна одній руку». Польська перспектива двостороннього співробітництва. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С. 49.

⁸⁵

. 18.04.2008. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_08_257 (дата звернення: 24.01.2026).

. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2014-2020/pl/2014tc16rfcb031_en (дата звернення: 13.04.2026).

Територіально програма охоплювала п'ять литовських повітів і три польські субрегіони, загальна площа зони становила близько 49 тис. км², а населення — понад 2 мільйони 355 тисяч осіб; загальний бюджет програми складав приблизно 77 мільйонів 769 тисяч євро, з яких близько 60 мільйонів 153 тисячі надійшли з Європейського фонду регіонального розвитку, а решта була національним співфінансуванням⁸⁷.

У звіті-резюме за 2021 рік підкреслено досягнення програми: від початку реалізації було контрактовано 132 проєкти, з яких значна частина вже завершена, а інша перебуває в реалізації, при цьому у 2021 році нові конкурси не оголошувалися, оскільки наявні 5 відкритих конкурсів повністю розподілили доступні кошти. Серед проєктів, що мають прямий економічний вплив на прикордонні регіони, виділяються ініціативи з розвитку місцевого бізнес-середовища та підприємництва, зокрема проєкти, спрямовані на підвищення підприємницьких навичок, організацію відкритих дискусій, навчальних візитів і бізнес-тренінгів для молоді. У результаті реалізованих заходів з'явилися молодіжні підприємницькі ініціативи, інвестиційні гідри та інфраструктурні рішення, які сприяють підвищенню транскордонної торгівлі та економічної взаємодії, а також створенню умов для сталого працевлаштування і зменшення безробіття та еміграції шляхом залучення місцевих громад до спільних заходів⁸⁸.

Таким чином, Програма Interreg V-A Lithuania–Poland (2014–2020) заклала міцне підґрунтя для подальшої інтеграції польсько-литовських ринків у циклі 2021–2027, поєднавши інвестиції в людський капітал, інфраструктуру та інституційну співпрацю: підтримка підприємництва, навчальні ініціативи та

---

⁸⁷ European Regional Development Fund. Citizen's summary 2021. *Interreg Lietuva–Polska*. (дата звернення: 24.01.2026).

88

European Regional Development Fund. Citizen's summary 2021. *Interreg Lietuva–Polska*. (дата звернення: 24.01.2026).

створення інвестиційних посібників знизили інформаційні бар'єри й підвищили готовність місцевих бізнесів до транскордонної торгівлі.

28 липня 2020 року в польському місті Любліні відбулася зустріч міністрів закордонних справ Польщі, Литви та України, на якій було проголошено створення формату «Люблінський трикутник». У спільній декларації окреслили багатовимірну співпрацю із військово-політичними аспектами та необхідності активних дій, спрямованих на сприяння торгівлі та інвестиціям, поліпшення доступу до регіональної інфраструктури та підвищення її якості шляхом реалізацію амбітних транскордонних проєктів, що сприяють згуртованості в регіоні. Окрему увагу було приділено підтримці політико-економічних реформ в Україні з урахуванням польського та литовського досвіду, а також передового практичного знання, накопиченого в рамках співпраці з іншими європейськими партнерами⁸⁹.

У 2021 році у контексті 30-ї річниці визнання незалежності України, президенти Литви, Польщі та України оприлюднили спільну заяву, в якій підтвердили рішучу відданість зміцненню європейської енергетичної безпеки та висловили глибоку стурбованість щодо проєкту «Північний потік-2», який, на їхню думку, ставить під ризик безпеку європейського регіону. Лідери трьох держав заявили готовність координувати зусилля для протидії монополізації європейського газового ринку і використанню енергетики як геополітичний інструмент⁹⁰.

Територія, що охоплюється країнами-учасниками Люблінського трикутника, має важливе транзитне значення: вона перетинає автомобільні, залізничні та авіаційні маршрути, що з'єднують Західну та Східну Європу. За

---

⁸⁹ Спільна декларація міністрів закордонних справ Республіки Польща, Литовської Республіки та України щодо створення Люблінського трикутника. *Міністерство закордонних справ України*. 28.07.2020. URL: https://mfa.gov.ua/en/news/joint-declaration-foreign-ministers-republic-poland-republic-lithuania-and-ukraine-establishing-lublin-triangle?fbclid=IwAR2eocMa3ieeVUNKWs7tcoBzd1akwouxTw_TooP_6NyCRZp-V_jnMjm5s3o (дата звернення: 27.01.2026).

⁹⁰

42ZxmE4HoJtl1ic (дата звернення: 27.01.2026).

оцінками Світового банку станом на 2019 рік сукупний ВВП Польщі, Литви та України перевищував 800 млрд дол. США, а обсяг товарообігу між ними сягав близько 14 млрд дол. За умовним рейтингом серед сучасних економік Європейського Союзу, якби ці три країни розглядалися як єдиний економічний блок, їхній сукупний за показниками ВВП та товарообігу посідав би п'яте місце після Німеччини, Франції, Італії та Іспанії. Виходячи зі структури національних економік та сучасних умов світових ринків, найбільш перспективними сферами для практичної співпраці в межах трикутника є агропродовольчий сектор, логістика та енергетика⁹¹.

Підсумовуючи, створення Люблінського трикутника має не лише політико-дипломатичне, а й чітко виражене економічне значення. Формат відкриває можливості для координації інфраструктурних інвестицій, гармонізації регуляторних підходів і сприяння приватним інвестиціям у ключові галузі, що підвищує потенціал регіональної інтеграції та економічного зростання. Для реалізації цього потенціалу важливо посилити інституційну співпрацю, а також забезпечити цілеспрямовану підтримку людського капіталу й малого та середнього бізнесу.

Одним із найбільш перспективних логістичних проєктів ЄС є *Via Carpatia* — транснаціональний транспортний коридор, створений з метою посилення економічної та територіальної згуртованості шляхом з'єднання Балтійського, Чорного, Егейського та Адріатичного морів. Маршрут пролягає від Клайпеди (Литва) до Салонік (Греція) і охоплює Польщу, Литву, Болгарію, Хорватію, Грецію, Угорщину, Румунію та Словаччину за участі партнерів із Туреччини та України. У польській частині коридору передбачено близько 712 км доріг, офіційне завершення будівництва передбачено на 2027 рік, а бюджет польської ділянки оцінюється приблизно в €6,5 млрд, що фінансується національними джерелами.⁹²

---

⁹¹ Чеботарьов Є. «Люблінський трикутник»: інституціональні передумови та економічний потенціал створення. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. вип. 2. С. 45.

Відповідно до положень Ланцутської декларації (2016) основний маршрут проходить через Клайпеду і Каунас, далі через Білосток, Люблін і Жешув у Польщі, з гілками, що спрямовують потоки до України (від Любліна до Ковеля та від Любліна через Жешув до Львова). Проєкт інтегровано в політику ЄС і розглядається як інструмент підвищення транзитного потенціалу регіону, розвитку логістичних коридорів і зміцнення зв'язків між Північчю та Півднем Європи.⁹³

Економічний вплив *Via Carpatia* має виражену просторову диференціацію: коридор проходить переважно через периферійні регіони з відносно низькою доступністю, тому завершення ключових ділянок може створити значний ефект: стимулювати інвестиції, розвиток логістичних маршрутів, агропродовольчий експорт і туризм, а також знизити витрати і скоротити час доставлення. Найбільшими бенефіціарами стануть прикордонні регіони Болгарії та Румунії, а також польсько-литовський коридор, зокрема Каунас, де очікується помітне зростання доступності (на 14,3%).⁹⁴

Водночас у Польщі вигоди розподіляються нерівномірно — регіон Сувалки отримує відчутні переваги, тоді як для Білостока приріст доступності може бути незначним. Часткова реалізація створює «вузькі місця», коли окремі ділянки підвищують доступність для сусідніх країн (Литви, Латвії, Естонії та навіть Росії), але дають обмежений ефект для внутрішніх польських центрів⁹⁵. Це підкреслює необхідність скоординованого планування, синхронізації інвестицій і розв'язання проблем суміжної інфраструктури, щоб забезпечити безперервність коридору і максимізувати економічні вигоди.

У підсумку, *Via Carpatia* має значний потенціал трансформувати регіональну зв'язність і сприяти економічному розвитку периферійних регіонів, але цей потенціал реалізується лише за умови завершення ключових ділянок,

---

/3si.politic.edu.pl/via-carpatia/ (дата звернення: 31.01.2026).

⁹³

⁹⁴2019. вип. 1 : Mitteilungen der Österreichischen. С. 181.

⁹⁵2019. вип. 1 : Mitteilungen der Österreichischen. . С. 186

Ibid. С. 189.

узгодженої міждержавної політики та комплексного підходу до синергії з портовою й енергетичною інфраструктурою; для максимізації мультиплікаційного ефекту доцільно зосередити зусилля на усуненні «вузьких місць», підтримці логістичних і цифрових рішень, інтеграції енергетичних і транспортних проєктів, а також на посиленні програм підтримки людського капіталу та малого й середнього бізнесу, які виступають основними бенефіціарами транскордонної інтеграції.

Реалізація таких масштабних інфраструктурних ініціатив, як *Via Carpatia*, що триває і донині, є не лише спробою покращити логістичну зв'язність, а й стратегічною відповіддю на глибокі структурні особливості польсько-литовського економічного обміну. Для того, щоб зрозуміти, які саме товарні групи формують попит на нові транспортні коридори та як еволюціонувала інтенсивність торговельних потоків протягом останніх десятиліть, необхідно звернутися до детального статистичного аналізу.

Об'єктивну картину цієї еволюції дозволяють відтворити дані Обсерваторії економічної складності (ОЕС). Якщо *Via Carpatia* закладає фізичний фундамент для майбутнього зростання, то показники ОЕС фіксують результати вже пройденого шляху, демонструючи трансформацію спеціалізації обох країн та їхню адаптацію до викликів спільного ринку ЄС. Нижче наведено детальний аналіз товарної структури та динаміки торгівлі, що став емпіричною базою для формування сучасних інтеграційних пріоритетів Варшави та Вільнюса

Дослідження польсько-литовської торговельної взаємодії охоплює 1995–2022 рр., що зумовлено відсутністю статистичних відомостей за попередні роки. Обрані хронологічні межі дозволяють простежити основні тенденції розвитку двосторонньої торгівлі. На підставі відкритих джерел було відтворено дві аналітичні таблиці, а саме показники експорту та імпорту між Польщею та Литвою (Додаток 2), а також частку Польщі/Литви у загальному експорті Литви/Польщі відповідно (Додаток 3).

Аналіз річних обсягів торгівлі між Польщею та Литвою засвідчує динамічне зростання торгівлі та поступове укріплення економічних зв'язків. Польський експорт до Литви зріс від кількох сотень мільйонів доларів у середині 1990-х років до майже шести мільярдів доларів у 2022 році. Зворотний потік Литви до Польщі також відображає значне зростання та досягнення понад три мільярди доларів у 2022 році. Незважаючи на загальне зростання, в окремі періоди (2009 та 2014–2016 рр.) спостерігаються короткострокові спадні коливання, пов'язані з глобальними та регіональними економічними потрясіннями. В умовах євроінтеграції відбувається поступове нарощування інтенсивності взаємної торговості.

Структурний аналіз показує, що провідні товарні категорії експорту зазнавали змін під впливом як зовнішньоекономічних, так і внутрішньополітичних обставин. Для Польщі у 1995–2001 та 2009–2015 рр. ключові позиції займала хімічна промисловість (фармацевтика, мийні засоби, пестициди). У ранні 2000-ті роки тимчасове домінування мали пластмаси й гума. Періоди переважання машинобудівної продукції (2003–2008, 2016–2018 рр.) та зростання частки транспорту й металів у подальші роки відображають модернізаційні процеси та інтеграцію польської промисловості до загальноєвропейських виробничих ланцюгів. Для литовського експорту до Польщі характерна більш стабільна структура, де провідну роль посідають нафтопродукти; лише в окремі роки раннього періоду перше місце займала текстильна продукція. Це свідчить про різні профілі спеціалізації експортоорієнтованих секторів економік двох країн.

Аналіз частки країн у загальному експорті засвідчує чітко виражену асиметричність. Частка Литви в експорті Польщі переважно коливається в межах одного-двох відсотків і ніколи не досягала значущих рівнів. Натомість частка Польщі в експорті Литви у середньому становить близько п'яти відсотків з піками у 7–8 відсотків у окремі роки, що кількісно відображає більшу залежність литовського експорту від польського ринку.

У підсумку, польсько-литовська торгівля характеризується стійкою позитивною динамікою та помітною структурною еволюцією. Польща виступає торговельним партнером більшого масштабу, тоді як для Литви польський ринок має стратегічне значення, що підтверджується вищими частками Польщі в литовському експорті. Модальні сектори експорту (хімічна промисловість для Польщі та мінеральні продукти для Литви) відображають різні моделі економічної спеціалізації, а зміни в лідерах товарної структури вказують на адаптацію до технологічних і геополітичних викликів.

Підсумовуючи аналіз економічної взаємодії між Литвою та Польщею, слід зазначити, що вона пройшла шлях від початкового формування договірно-правової бази до глибокої інфраструктурної та енергетичної інтеграції. На початку 1990-х років фундаментом співпраці стали засадничі документи, зокрема Угода про взаємне заохочення та захист інвестицій (1992 р.) та Угода про уникнення подвійного оподаткування (1994 р.). Статистичні показники того періоду демонструють асиметричну значущість двосторонньої торгівлі: станом на 1994 рік товарообіг складав лише 0,5% від загального обсягу зовнішньої торгівлі Польщі, тоді як для Литви цей показник сягав 5%, що підкреслювало стратегічну роль польського ринку для литовської економіки вже на старті її трансформації.

Процес інтенсифікації торгівлі у 1990-х роках стикався з об'єктивними перешкодами, зумовленими тривалою інтегрованістю Литви в радянську господарську систему. Домінування бартерних операцій, переорієнтація логістичних маршрутів на захід та збереження залежності від порівняно дешевшої російської сировини гальмували розвиток повноцінного ринкового обміну. Важливим етапом подолання цих бар'єрів стало підписання Угоди про вільну торгівлю (1996 р.) та послідовна гармонізація національних законодавств обох країн із нормами Європейського Союзу.

Вступ до ЄС у 2004 році не лише відкрив нові можливості, а й поставив перед державами складні безпекові виклики. Зокрема, виведення з експлуатації

Ігналінської АЕС за вимогою Брюсселя створило в енергосистемі Балтійського регіону дефіцит, який збігся з початком агресивної експансії російського енергетичного капіталу (справа «ЮКОСа» та перерозподіл активів на користь «Газпрому»). Відповіддю на ці загрози стало поглиблення стратегічного партнерства, прикладом якого став продаж Мажейкяйського нафтопереробного заводу польському концерну ORLEN. У наступні десятиліття спільна опозиція будівництву газопроводів «Північний потік» та реалізація проєктів на кшталт LitPol Link (2008 р.) трансформували економічну співпрацю у площину спільної енергетичної безпеки, спрямованої на десинхронізацію з російськими мережами.

Події 2013–2014 років стали остаточним підтвердженням неможливості стабільної торгівлі з РФ, що стимулювало пошук нових форматів регіональної взаємодії. Створення у 2020 році Люблінського трикутника відкрило додаткові перспективи для координації інфраструктурних інвестицій та гармонізації регуляторних підходів. Цей формат став майданчиком для сприяння приватному капіталу в стратегічних галузях, що значно підвищило потенціал регіональної інтеграції в умовах геополітичної турбулентності.

Загалом, за період 1995–2022 рр. польсько-литовська торгівля продемонструвала стійку позитивну динаміку та адаптивність до зовнішніх викликів. Якщо для Польщі Литва є важливим регіональним партнером, то для Литви польський вектор залишається життєво необхідним, що підтверджується високою часткою польського ринку в структурі литовського експорту. Чітка спеціалізація (експорт хімічної промисловості Польщею та мінеральних продуктів Литвою) відображає взаємодоповнюваність їхніх економік, а успішна реалізація спільних енергетичних проєктів свідчить про перехід від суто комерційної взаємодії до створення єдиного безпекового простору.

РОЗДІЛ 5. КУЛЬТУРНІ ТА РЕЛІГІЙНІ ДВОСТОРОННІ ВЗАЄМИНИ

Історія польсько-литовських культурних зв'язків розпочинається в ранньомодерний період з виникненням Речі Посполитої. З утворенням єдиної держави починається процес культурного обміну. Польська культура в Литві посідає панівні позиції.

Однак протягом історії Речі Посполитої не траплялися випадки, коли одна культура починала агресивно витіснити іншу. Саме такий мирний формат співіснування заклав основу для формування польсько-литовського культурного діалогу.

У XIX ст. з утратою власної незалежності інтелектуали з Польщі та Литви разом боролися проти російської асиміляції. Після Першої світової війни у відносинах поляків та литовців виник перший серйозний конфлікт. Два народи заради розбудови національних держав почали воювати.

Сувальські землі, серцевина литовського відродження, назавжди залишилися у складі Польщі. Захоплення поляками Вільнюса могло стати невідворотним моментом в історії польсько-литовських відносин, але остаточну крапку в цій ситуації поставила Друга світова війна.

Найбільше литовців у Польщі проживає в Підляському воєводстві, зокрема в гміні Пунськ, де литовська культура має коріння ще з XV ст. В 1956 році в Пунську було відкрито Будинок литовської культури. Завдяки його діяльності у Пунську регулярно організовуються виступи професійних артистів та гуртів з Литви, що перетворило гміну на осередок культурного діалогу та туристичної привабливості⁹⁶.

Кількість поляків у Литві значно перевищує чисельність литовської меншини в Польщі. Це пояснюється як історичною тяглістю корінного польського населення, так і політикою Другої Речі Посполитої заселення новоприєднаних територій.

Слід також зауважити, що радянська влада в певних випадках активно використовувала міжетнічні напруження між поляками та литовцями, одночасно просуваючи модель «радянської людини», яка мала уніфікуючий характер і поширювалася на польське населення Литви. Внаслідок цього радянська політика сприяла домінуванню російської мови, що зменшувало мотивацію польської громади до вивчення литовської мови та ускладнювало її інтеграцію в литовську державну спільноту. У сукупності ці фактори посилювали підозри з боку литовських націоналістичних кіл, які звинувачували поляків у прорадянській, а згодом і у проросійській симпатії.⁹⁷

У контексті політики перебудови Горбачова поневолені народи Радянського Союзу активізували процеси національного самовизначення та розбудови нових державних інституцій. На авансцену литовського політичного життя вийшов рух Саюдіс, який швидко здобув широку підтримку населення. Саюдіс лобював утвердження литовської мови як державної та виступав за литуанізацію ЛРСР.

На той час у східній частині Литви проживала чисельна польська меншина. Поляки, спираючись на чинне радянське законодавство, прагнули до створення власної культурної автономії в межах республіки. Проте прагнення польської меншини були сприйняті Саюдісом як потенційну загрозу територіальній цілісності Литви. У відповідь на визнання литовської мови єдиною державною, польські муніципальні органи Вільнюського, Шальчинінкського, Тракайського та Швянченінського районів ухвалили постанову, яка передбачала надання

---

⁹⁷ Streikus A. Sovietų režimo pastangos pakeisti Lietuvos gyventojų tautini identitetą. *Genocidas ir* . 2007. T. 1, вип. 21. С. 28.

рівного статусу польській, литовській та російській мовам у межах адміністративних територіях⁹⁸.

Важливим етапом у пошуку міжнаціонального консенсусу та подоланні радикалізації в литовському суспільстві став початок видання часопису «Znad Wilii». Ця газета, що з'явилася у грудні 1989 року, стала першим приватним польськомовним виданням у тодішньому Радянському Союзі, виступивши інтелектуальним «містком порозуміння» між литовцями та польською меншиною. Особливої політичної ваги виданню надавав той факт, що його очільниками були ключові постаті польського руху в Литві: 34-річний юрист Чеслав Окіньчиц та 39-річний журналіст Ромуальд Мечковський.

Обидва засновники були не лише відомими інтелектуалами, а й активними учасниками та засновниками «Союзу поляків Литви», який був та залишається головною організацією, що представляє інтереси польської громади. Попри складні умови та неоднозначне сприйняття нової газети, що викликало в одних схвалення, а в інших — відверте невдоволення, видавці обрали стратегію європейської орієнтації. Вони намагалися довести польському середовищу, що справжня свобода можлива лише із Заходу, а прагнення литовців до державної незалежності має бути щиро підтримане поляками. Ця позиція суттєво контрастувала з проросійськими настроями, які на той час переважали в багатьох районах Вільнюса⁹⁹.

У своєму ж першому номері від 24 грудня 1989 року редакція відкрито виступала проти розпалювання національних суперечок, констатує, що багато поляків і литовців опинилися по різні боки «невидимої барикади». Редакція покладала відповідальність за ці конфлікти на «жменьку інтелігентів», які, залишивши свої професії заради політики, діяли без елементарних умінь:

---

⁹⁸

Kastory A. Utworzenie polskiego okręgu autonomicznego na Litwie w debatach Senatu

⁹⁹ 25th anniversary of the magazine “Znad Wilii”. *Kurier Wileński*. 15.12.2014. URL: <https://media.efhr.eu/category/kurier/> (дата звернення: 20.04.2026).

такту, дипломатії та стриманості, замінюючи їх злою волею та нетерпимістю. Автори часопису свідомо уникали висловлювань, що могли б зруйнувати крихкі нитки порозуміння, навіть у ситуаціях, де не дотримувалися правила «чесної гри». Замість агресії редакція пропонувала апелювати до спільної європейської традиції, латинської культури та християнської віри, які століттями об'єднували обидва народи на одній землі¹⁰⁰. Наголошуючи на важливості подолання «історичного невігластва» та «політичної короткозорості», «Znad Wilii» став трибуною для тих сил, які прагнули покращення відносин між усіма національностями Литви та відкидали мову ненависті заради побудови демократичного суспільного ладу.

Духовним підґрунтям цього порозуміння стала спільна католицька ідентичність, яка в радянський період перебувала під заборонаю. У цьому контексті символічного значення набув візит Папи Римського Івана Павла II до Литви у 1993 році. Під час свого звернення, виголошеного польською мовою, Понтифік апелював до історичних зв'язків між народами, починаючи від Кревської унії, та наголосив, що Литва і Польща розвиватимуться гармонійно лише за умови дотримання євангельської мудрості. Він закликав поляків та литовців відкрито свідчити про спільні цінності, що стало потужним імпульсом для подолання тогочасних труднощів¹⁰¹. Релігійний дискурс Папи став етичним орієнтиром, що допомагав нівелювати міжнаціональні непорозуміння через звернення до спільних християнських цінностей та європейської культурної спадщини.

У період інтенсивних політичних трансформацій в Польщі та Литві одночасно відбувалися важливі інституційні зрушення у сфері визнання та захисту прав національних меншин. У Польщі інтелектуальні кола, зокрема Єжи Гедройць, наголошували на необхідності налагодження добросусідських

---

¹⁰⁰ Okińczyc S. Zapraszamy do dialogu. *Znad Wilii*. 1988. 24 груд. С. 1.

¹⁰¹

eptember/documents/hf_jp-ii_spe_19930905_comunita-polacca.html (дата звернення:

відносин з Україною, Білоруссю та Литвою. Тобто з тими країнами, з якими у Польщі були історично складні відносини¹⁰².

Паралельно в правовій площині відбувалися конкретні кроки на користь інституційного закріплення прав меншин. Конституція Литовської Республіки 1992 року (статті 37 та 45) гарантувала національним меншинам право на розвиток культури, самоврядування в окремих питаннях та державну підтримку¹⁰³. Конституція Республіки Польщі 1997 року (стаття 35) закріпила право меншин на підтримку та розвиток культурної самобутності, створення власних освітніх, культурних та релігійних установ¹⁰⁴.

Ці конституційні норми свідчили про поступове формування правової бази, яка мала пом'якшити міжетнічну напругу і створити механізми захисту культурних прав. Додатковим сигналом політичної волі до нормалізації відносин було підписання 26 квітня 1994 року Договору про дружні стосунки та добросусідську співпрацю між президентами Литви та Польщі, що закріпило прагнення обох держав шукати партнерства замість конфронтації¹⁰⁵.

Однією з пріоритетних форм польсько-литовського співробітництва у сфері культури є обмін молоддю. Ця ініціатива бере свій початок ще з 1997 року, коли між двома країнами було налагоджено дипломатичну комунікацію, проте все ще зберігалася напружена атмосфера. У цьому контексті рішення політичного керівництва Польщі та Литви підтримати молодіжні обміни видається стратегічно виваженим.

Як приклад, можна згадати франко-німецький досвід після Другої світової війни, коли саме завдяки молодому поколінню, не обтяженому історичним

¹⁰² Гедимінас К, Станкевіч Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С.

¹⁰³

. URL: <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192> (дата звернення: 10.11.2025)

. 1997. URL: <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/zapisy-z-konstytucji-Rzeczypospolitej-polskiej> (дата звернення: 10.11.2025)

¹⁰⁵

T

.

минулим, стало рушієм нормалізації двосторонніх відносин. Інвестиції в молодь і культуру мають не лише миттєвий ефект пом'якшення напруги. Вони також впливають на довіру, ідентичність та готовність до співпраці, що робить їх ключовими інструментами у процесі нормалізації та консолідації двосторонніх відносин.

Прагнення обох країн до євроінтеграції передбачало введення стандартів Європейського Союзу, в тому числі й у захисті етнічних меншин. У 2003 році Європейська комісія за демократію через право, більш відома як Венеційська комісія, оприлюднила проєкт змін литовського законодавства про національні меншини. Документ передбачав право послуговуватися рідною мовою в освіті, в адміністративних установах та в публічному просторі. Одним із важливих доповнень став дозвіл на розміщення двомовних написів в районах компактного проживання меншин¹⁰⁶.

Литву та Польщу в цей період об'єднувало бажання повернутися до Європи та вступити в Європейський Союз. Примітно, що ці дві країни разом увійшли до складу ЄС у 2004 році. З цього часу розпочинається новий етап польсько-литовського співробітництва.

Зі вступом Польщі та Литви до Європейського Союзу у 2004 році на території обох держав почали активно впроваджувати європейські культурні програми. Важливими орієнтирами для розуміння еволюції польсько-литовської культурної співпраці є Фаруська Конвенція про цінність культурної спадщини для суспільства, в якій підкреслюється внесок громадянського суспільства в розвиток культурної спадщини. Також важливим документом є Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення різноманітності форм культурного самовираження. Вона гарантує право кожного громадянина на участь у культурному житті країни та важливість локальних ініціатив.

106

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2003\)013-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2003)013-e) (дата звернення: 13.04.2026).

Вищезазначені конвенції мають рекомендаційний характер. В практичному вимірі європейські принципи відображені в таких програмах, як Culture Programme 2007—2013, яка підтримувала транскордонні мистецькі проєкти, а також Europe for Citizens, яка спрямована на формування європейської культурної ідентичності через громадську активність. Завдяки цим інструментам в Польщі та Литві було закладено фундамент європейської культурної ідентичності, що сприяло початку нового етапу в історії польсько-литовських культурних відносин¹⁰⁷.

Євроінтеграція суттєво сприяла подальшому розвитку молодіжного співробітництва. Молодь обох країн отримала доступ до європейських грантів і програм, які сприяли академічній мобільності, міжкультурному діалогу та формуванню спільних цінностей.

Важливим етапом у розвитку польсько-литовської співпраці стало підписання 1 червня 2007 року Угоди про Польсько-литовський фонд молоді. Основна мета фонду полягає в сприянні взаємному зближенню, виявленню спільного коріння, а також в подоланні упереджень і стереотипів у сприйнятті спільної історії та сучасних реалій. За період з 2007 по 2022 рік фонд профінансував 1502 заявки, охопивши понад п'ять тисяч учасників¹⁰⁸.

Попри історичну роль католицизму як консолідуючого фактора у 1980–1990-х роках, сучасні глобалізаційні процеси зумовили помітну тенденцію до поступового зниження ваги релігійного чинника в суспільно-побутовому житті обох країн. Порівняно з епохою національного відродження, коли віра слугувала потужним інструментом міжнаціонального порозуміння та опору тоталітаризму, сьогодні в Литві та Польщі спостерігаються виразні процеси секуляризації.

---

¹⁰⁷ Бабіч В., Горпинченко І. Польсько-литовське співробітництво: етнокультурний аспект *Vivere est militare. Sammelband zu Ehren von Professor der Ukrainischen Freien Universität*. 2025. С. 145.

¹⁰⁸ Osińska V., Nosek K., Iwańska-Cieślak B. Współpraca naukowa Polski i Litwy. *Odwzorowanie* С. 124-125.

Зокрема, у литовському суспільстві традиційні форми побожності, такі як спільна родинна молитва, стають рідкісним явищем і зберігаються лише в поодиноких католицьких сім'ях, а релігійність серед молоді все частіше набуває формату участі в окремих масових заходах, наприклад, Днях католицької молоді, замість регулярної церковної практики¹⁰⁹.

Аналогічні тенденції простежуються і в Польщі, де після вступу країни до Європейського Союзу інтенсивно поширюються атеїстичні та споживацькі настрої. Згідно з соціологічними даними за 2010 рік, лише 53% респондентів ідентифікують себе як віруючі особи, що керуються у своєму житті вченням Церкви. Фундаментальні релігійні свята, зокрема Великдень, дедалі частіше трансформуються у суто сімейні традиції, втрачаючи свій сакральний зміст, що супроводжується зниженням частоти відвідування костелів¹¹⁰.

Першим серйозним конфліктом в сучасній історії польсько-литовських відносин прийнято вважати відхилення литовським Сеймом законопроекту про написання польських прізвищ відповідно до польської орфографії. Символічним стало те, що це рішення було ухвалено в день візиту президента Польщі Леха Качинського до Вільнюса в 2010 році. В 2011 році новим витком напруги стало збільшення кількості годин викладання литовською мовою в школах національних меншин¹¹¹. На думку литовських політиків, це мало сприяти інтеграції польської громади до литовського суспільства. Проте поляки мали протилежну думку та розцінили такий крок як спробу асиміляції.

Після страйків польських вчителів перші особи Польщі висловили своє невдоволення політикою Литви. Європейський Союз оперативно відреагував:

---

¹⁰⁹ Рачюнайте-Паужуолене Р. Народна релігійність Північної Литви. *Народна творчість та етнологія*. 2011. вип. 3. С. 66.

¹¹⁰ Палінчак М. Католицький фундаменталізм в сучасній Польщі: політичний аспект. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2013. С. 66. (Політологія. Соціологія. Право ; вип. 1).

¹¹¹ Голдак-Горбачевська Т. Польсько-литовський діалог кінця ХХ- початку ХХІ століття: виклики польської меншини. *Наукові збірники та серії*. 2024. вип. 17. С. 263. (Україна – Польща).

Суд ЄС у Люксембурзі постановив, що практика Литви щодо написання польських імен у документах не суперечить законодавству ЄС¹¹². Частково це зняло напругу, проте повністю не вирішило проблему.

Паралельно з цим активно функціонує програма Erasmus+, яка демонструє вищі показники. Лише за період 2014–2020 років нею скористалися понад 8 тисяч польських і литовських учасників¹¹³. Ці дані перш за все свідчать про ефективність європейських механізмів підтримки міжкультурного обміну, а також про їхній підвищений попит порівняно з регіональними програмами.

З 2014 року простежується поступова нормалізація польсько-литовського діалогу. Однією з причин цього стала відставка міністра закордонних справ Польщі Радослава Сікорського, який у 2008–2014 роках просував антилитовські наративи та активно критикував її політику стосовно польської меншини. Взаємини двох країн перейшли від фази холодної війни, і дві країни поступово почали зближатися, проте станом на 2016 рік відносини не були сусідськими¹¹⁴.

Ще одним чинником стало вторгнення Росії в Україну в 2014 році під приводом захисту російськомовного населення. Цей прецедент змусив литовський уряд переосмислити внутрішню політику щодо меншин, аби уникнути подібних сценаріїв. Результатом цієї політики став дозвіл на трансляцію польських телеканалів у Литві в 2018 році. Це відкрило новий етап в розвитку польсько-литовського культурного партнерства.

Співпраця між Польщею та Литвою в галузі освіти та науки завжди залишалася стабільною та ефективною. Вступ країн до ЄС, а також російська загроза призвели дві держави до поглибленої взаємодії, в тому числі й у науковій сфері. У 2016 році між литовською науковою радою та польським національним центром науки було підписано угоду. Результатом стало створення першої

112

<https://www.lnb.lt/en/news/1732-discussing-the-future-of-eu-andlithuanian-polish-relations> (дата звернення: 10.11.2025)

Osińska V., Nosek K., Iwańska-Cieślak B. Współpraca naukowa Polski i Litwy. Odzworowanie w

114

relations (дата звернення: 10.11.2025)

спільної програми у 2017 році. Вона була спрямована на фінансування спільних наукових досліджень та розвиток двосторонньої наукової співпраці¹¹⁵.

У 2018 році було реалізовано транскордонний проєкт «Якби руки могли говорити». Провідним польським партнером був Будинок литовської культури в Пуньску, а литовським партнером – Центр культури та комунікації в Алітусі. Проєкт продемонстрував позитивний вплив культурної діяльності на соціальні відносини в прикордонній зоні, а також на двосторонні відносини Польщі та Литви. Результати були позитивно оцінені як представниками литовської меншини в Пуньску, так і іншими мешканцями регіону. Польські представники не відчували себе маргіналізованими через високу активність литовської меншини, що свідчить про інтеграційний характер культурних ініціатив¹¹⁶. Таким чином, приклад Пуньска демонструє позитивні наслідки транскордонної культурної співпраці як для збереження ідентичності національних меншин, так і для поглиблення міждержавної культурної співпраці. Отже, системна підтримка транскордонних культурних ініціатив сприяє збереженню культурної самобутності меншин і формує довіру між громадами, що, у свою чергу, підсилює стійкість і якість двосторонніх відносин.

Однією з ключових форм популяризації польської культури за кордоном є діяльність Польських інститутів, які функціонують як представництва Міністерства закордонних справ Республіки Польщі. Їхня місія полягає у налагодженні міжкультурного діалогу з країнами перебування, поширенні знань про польську історію та культуру. Інститути виступають осередками вивчення польської мови, активно співпрацюють із місцевими культурними установами,

---

¹¹⁵ Гедимінас К, Станкевіч Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С.

¹¹⁶

National Minority as a Driver of Cultural Cross-Border Cooperation and Local Development: Evidence from the Polish–Lithuanian Borderland. *ENTAN*. URL: <https://entan.org/entan-activity/the-national-minority-as-a-driver-of-cultural-cross-border-cooperation-and-local-development-evidence-from-the-polish-lithuanian-borderlan/> (дата звернення: 05.12.2025).

науковими центрами та засобами масової інформації¹¹⁷. Таким чином, інтегруючись у культурний простір держав, де вони діють.

Попри те, що польський інститут у Вільнюсі почав свою діяльність ще у 1996 році, саме після 2014 року його роль у зближенні Польщі та Литви значно посилилася. Показовим прикладом стала виставка 2020 року, присвячена паломництву Івана Павла II до Литви в 1993 році¹¹⁸. Постать Папи Римського є знаковою як для Польщі, так і для Литви. Сама виставка стала символом духовної єдності двох католицьких народів. Ця подія ілюструє те, як спільні релігійно-культурні пам'ятки можуть виступати каталізатором духовної єдності та зміцнення міждержавних культурних зв'язків, одночасно підсилюючи відчуття спільної ідентичності серед громадян двох держав.

У 2020 році у Вільнюсі за сприяння Польського інституту відбулася конференція «Початки радянології: Східноєвропейський науково-дослідний інститут у Вільнюсі (1930–1939), Ідеї – Люди – Спадщина». Патронат над заходом взяли прем'єр-міністри Литви та Польщі. На конференції взяли участь видатні вчені з обох країн¹¹⁹. Актуальність конференції полягала не тільки у відновленні пам'яті про наукову спадщину міжвоєнного періоду. Сучасна російська історична наука намагається усіма силами реабілітувати радянське минуле. Конференція, присвячена історії радянології, є нагадуванням про необхідність критичного аналізу історії тоталітарних режимів та їхнього впливу в сучасному світі.

У 2021 році обидві держави відзначили 230-ту річницю прийняття Конституції 3 травня. Цю подію на різних рівнях: від культурних заходів до

117

¹¹⁸<https://polski.pl/kyiv/pl/o-nas/> (дата звернення: 13.04.2026).

Polscy orędownicy wolności. *Instytut Polski w Wilnie. Wydarzenia*. 18.05.2020. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/05/25/polscy-oredownicy-wolnosci/> (дата звернення: 119

119) *ątki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie. Instytut Polski w sowietologii-instytut-naukowo-badawczy-europy-wschodniej-w-wilnie/* (дата звернення:

наукових конференцій, які відбулися під почесним патронатом президентів Литви Гітанаса Науседи та Польщі Анджея Дуди¹²⁰.

У 2021 році Польща та Литва зіштовхнулися з новим викликом гуманітарного характеру. До Білорусі почали масово прибувати мігранти із країн Західної Азії. Вони розглядали Білорусь як транзитну територію, через яку вони потраплять до Євросоюзу. Проте для Польщі, Литви та Латвії дії білоруської влади є провокацією, спрямованою на дестабілізацію ЄС. Найбільша кількість мігрантів припала на польсько-білоруський кордон, що викликало гострі дискусії та навіть розкол всередині польського суспільства.

Ця ситуація стала поштовхом до посилення польсько-литовської співпраці. 17 вересня 2021 року прем'єр-міністри обох держав провели зустріч, в підсумку якої було підтверджено намір поглиблювати співпрацю не лише у сфері безпеки, а й у культурній та гуманітарній площині. Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький наголосив, що білоруська криза та взаємна солідарність ще більше зміцнили двосторонні відносини. Він також підкреслив, що ця ситуація є слушним моментом для впровадження змін, спрямованих на покращення якості освіти для студентів польської меншини в Литві та врегулювання прав польської меншини¹²¹.

Таким чином, багатогранна діяльність Польського інституту у Вільнюсі трансформувалася у стратегічний чинник експансії польського культурного продукту та зміцнення гуманітарної присутності Польщі в литовському суспільному просторі. Реалізуючи широкий спектр ініціатив — від академічних конференцій до масштабних мистецьких проєктів, як наслідок, інститут виступає не лише як майданчик для популяризації національної спадщини, а й як ефективний інструмент "м'якої сили", що сприяє деконструкції застарілих

120

Konstytucja 3 Maja 1791 r. Geneza. Treść. Znaczenie. *Instytut Polski w Wilnie*. 19.10.2021. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2021/10/05/konstytucja-3-maja-1791-r-geneza-tresc-znaczenie/> (дата звернення: 13.04.2026).
-deepen-the-polish-lithuanian-cooperation (дата звернення: 13.04.2026).

історичних стереотипів. Формуючи позитивний і модерний образ Польщі, інституція забезпечує тяглість інтелектуального обміну між елітами обох країн, що в умовах сучасних геополітичних викликів критично важливо для зміцнення міждержавного діалогу. Зрештою, така діяльність конвертує культурний капітал у взаємну політичну довіру, створюючи надійне підґрунтя для солідарної позиції Варшави та Вільнюса на міжнародній арені.

Аналіз культурно-гуманітарної та релігійної складової польсько-литовських відносин дозволяє констатувати складну траєкторію їхньої еволюції: від гострої конфронтації на ґрунті національного радикалізму до формування спільного безпекового та ціннісного простору. Початковий етап міждержавного діалогу був обтяжений внутрішньою напругою, спричиненою прагненням польської меншини до автономії, що сприймалося офіційним Вільнюсом як загроза державному суверенітету. У цьому контексті особливу роль відіграли інтелектуальні ініціативи, зокрема часопис «Znad Wilii», який став «містком порозуміння» та ідеологічною протиположністю сепаратистським настроям. Конституційне закріплення прав меншин у 1990-х роках та спільний євроінтеграційний вектор дозволили поступово перевести міжнаціональні суперечності у правове та культурне русло.

Важливим інструментом деескалації напруги стала стратегічна орієнтація на молодіжні обміни (з 1997 р.) та імплементація рекомендацій міжнародних інституцій, зокрема Венеційської комісії. Вступ обох держав до ЄС у 2004 році сприяв залученню Литви та Польщі до загальноєвропейських культурних програм (Culture Programme, Europe for Citizens, Erasmus+), що дозволило змістити акцент із локальних етнічних образів на розбудову спільної європейської ідентичності. Попри системний прогрес, період 2010–2012 років позначився новим витком напруги через розбіжності у питаннях освітньої політики та правопису прізвищ, що продемонструвало крихкість політичного порозуміння у чутливих сферах національної ідентичності.

Якісна трансформація діалогу розпочалася після 2014 року під впливом кардинальних геополітичних змін. Російська агресія проти України, реалізована під приводом «захисту співвітчизників», змусила Варшаву та Вільнюс переглянути пріоритети та консолідуватися перед обличчям спільної екзистенційної загрози. Це призвело до активізації «м'якої сили», зокрема через діяльність Польських інститутів, наукову кооперацію та спільні проєкти в межах прикордонних громад (наприклад, проєкт «Якби руки могли говорити»). Релігійна солідарність, підкріплена спільною католицькою традицією та вшануванням постаті Івана Павла II, стала додатковим каталізатором духовної єдності двох народів.

Особливого значення набула спільна політика пам'яті, спрямована на протидію російському історичному ревізйонізму. Конференції з питань радянології та спільні святкування річниць Конституції 3 травня (2021 р.) під почесним патронатом президентів обох держав засвідчили формування єдиного нарративу щодо спільної історичної спадщини Речі Посполитої. Фінальним етапом консолідації стала гуманітарна криза на кордоні з Білоруссю (2021 р.), яка остаточно перетворила польсько-литовську співпрацю на солідарний тандем. Спільна протидія гібридним загрозам не лише зміцнила безпековий союз, а й відкрила шлях до остаточного врегулювання освітніх та мовних прав польської меншини в Литві.

Таким чином, культурно-релігійна співпраця Польщі та Литви пройшла шлях від інструменталізованих етнічних конфліктів до стратегічного партнерства, заснованого на спільних європейських цінностях та необхідності захисту демократичного ладу в Східній Європі. Сформована модель взаємодії демонструє, як культурна дипломатія та історична пам'ять можуть трансформуватися з джерела напруги на фундамент регіональної безпеки.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження польсько-литовських відносин у період 1989–2022 рр. дозволяє констатувати, що двостороння взаємодія пройшла складну трансформацію від розв'язання постколоніальних суперечностей та подолання міжнаціональної напруги до формування зрілого стратегічного партнерства. Генезис цього діалогу закорінений у спільній спадщині Речі Посполитої, де історична модель співіснування, на відміну від асиміляційного підходу Московського царства, базувалася на принципах паритетності еліт та збереженні культурної самобутності. Аналіз показує, що погіршення відносин завжди збігалось з конфліктом національних інтересів, тоді як зближення відбувалося під впливом необхідності протидії спільному зовнішньому ворогу.

У межах роботи було повністю підтверджено гіпотезу про те, що історична спадщина Польщі та Литви виступає змінною, яка залежно від політичного контексту або загострює напругу або стає чинником консолідації. Доведено, що на початку 1990-х років, через тягар історичних конфліктів та побоювання щодо польського домінування, офіційний Вільнюс тривалий час не розглядав Варшаву в контексті пріоритетного добросусідства, намагаючись реалізувати стратегію «повернення до Європи» через скандинавський вектор та інтеграцію до Північного регіону. Натомість в умовах пізніших безпекових викликів минуле трансформувалося у ресурс солідарності, що засвідчило спільне відзначення 230-ї річниці Конституції 3 травня 2021 року, де спільна спадщина була подана президентами обох держав як фундамент європейського демократичного вибору.

Початковий етап відновлення незалежності Литви характеризувався внутрішньою радикалізацією, спричиненою прагненням польської меншини до автономії. Проте ключовим стабілізаційним чинником стала діяльність інтелектуальної еліти, зокрема, часопису «Znad Wilii» та його засновників Чеслава Окіньчица й Ромуальда Мечковського. Їхня позиція, підтримана

моральним авторитетом Папи Івана Павла II та концепцією Єжи Гедройця, дозволила маргіналізувати сепаратистські заклики й спрямувати польську громаду Литви в русло підтримки державної незалежності та євроатлантичної інтеграції.

Релігійна приналежність до католицизму стала одним із чинників налагодження діалогу та зміцнення відносин між поляками та литовцями на етапі відновлення їхньої державної незалежності. Проте в останні десятиліття інтенсивні процеси глобалізації та євроінтеграції зумовили помітну секуляризацію обох суспільств, що призвело до зниження ролі релігії в повсякденному та громадському житті. Попри ці тенденції, на державному рівні Литва та Польща продовжують активну співпрацю у сфері політики пам'яті, ініціюючи заходи, спрямовані на сакралізацію та вшанування знакових постатей і подій, що мають спільне історико-культурне значення для обох народів.

Спільне прагнення інтегруватися до ЄС та НАТО стало головним об'єднавчим вектором, що змусило сторони піти на взаємне визнання щодо непорушності кордонів та захисту прав меншин. Польща, як регіональний лідер, відіграла ключову роль у «відчиненні дверей» до Альянсу для Литви (зокрема через створення LITPOLBAT), що заклало основу для довгострокового оборонного союзу.

Економічний вимір співпраці продемонстрував високу стійкість до політичних коливань завдяки інтеграції до єдиного європейського ринку. Статистичний аналіз підтверджує сталу інтенсифікацію товарообігу: якщо у середині 1990-х років обсяги польського експорту до Литви вимірювалися сотнями мільйонів доларів, то до початку 2022 року цей показник наблизився до позначки в 6 млрд дол., продемонструвавши аналогічну динаміку зростання і з боку литовського експорту. Така інтенсифікація свідчить про глибоку інтеграцію економік у межах єдиного ринку ЄС. Реалізація масштабних інфраструктурних та енергетичних проєктів, таких як транскарпатський коридор Via Carpatia та

енергомист LitPol Link, остаточно закріпила статус обох держав як стратегічних партнерів, що спільно долають енергетичну ізоляцію регіону.

Важливим кроком на шляху до стабілізації стало закріплення прав національних меншин на конституційному рівні в обох державах, що дозволило перевести міжнаціональні суперечності у правове русло. Проте питання польської меншини залишалось чутливою темою, досягнувши піку напруги у 2010–2011 роках. Дипломатична криза цього періоду, спровокована відмовою литовського Сейму законодавчо закріпити написання польських прізвищ за орфографією оригіналу та реформою системи освіти, продемонструвала глибину ідентичного розколу. Водночас європейські механізми підтримки (зокрема програми Erasmus+ та транскордонні проекти у Пунську) сприяли поступовій нормалізації міжнаціональних відносин після 2014 року. Розвиток національних меншин перестав бути чинником маргіналізації, перетворившись на інструмент зміцнення міждержавної довіри в межах спільного гуманітарного простору ЄС.

Останній етап досліджуваного періоду позначився остаточною консолідацією Варшави та Вільнюса у відповідь на дестабілізаційні процеси в Східній Європі. Події після 2014 року та гібридна агресія з боку Білорусі у 2021 році перетворили польсько-литовську співпрацю на солідарний тандем у межах «Люблінського трикутника». Спільна протидія проєкту «Північний потік-2» та координація дій під час міграційної кризи продемонстрували, що безпекові пріоритети на межі 2021–2022 років стали домінуючими над історичними образами. Питання прав меншин, хоч і залишається предметом політичного дискурсу, перестало бути інструментом стратегічної дестабілізації. Таким чином, польсько-литовське партнерство на момент початку 2022 року досягло рівня стратегічної зрілості, де спільні виклики безпеки та економічні інтереси стали фундаментом для тривалого міждержавного діалогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабіч В., Горпинченко І. Польсько-литовське співробітництво: етнокультурний аспект (1989-2025). *Vivěre est militare. Sammelband zu Ehren von Professor der Ukrainischen Freien Universität Wolodymyr Kosyk (zum Gedenken an den 100. Geburtstag)*. 2025. С. 142–149.
2. Близняк О. А. Польська концепція "східного виміру" політики Європейського Союзу. *Грані*. 2016. Т. 9, вип. 137. С. 131-136.
3. Буглай Н. Формування зовнішньополітичної стратегії та реалізація пріоритетних напрямів зовнішньої політики Республіки Польща (1995-2005 рр.) : дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.02 всесвітня історія / Інститут історії України НАН України. Київ, 2018. 396 с.
4. Волосацька Н. 25 років – під «парасолькою» НАТО. Чи відчувається Польща безпечною сьогодні?. *Радіо Свобода. Політика*. 12.03.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/nato-polshcha-ukrayina-bezpeka-viyna-valensa-kvasnyevskyyu/32857513.html> (дата звернення: 12.03.2026).
5. Голдак-Горбачевська Т. Польсько-литовський діалог кінця ХХ-початку ХХІ століття: виклики польської меншини. *Наукові збірники та серії*. 2024. вип. 17. С. 259–268. (Україна – Польща).
6. Грабовський С. Колоніальні війни другої Речі Посполитої. *Газета «День»*. *Історія і Я*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/kolonialni-viyny-druhoiy-rechi-pospolytoyi> (дата звернення: 19.02.2026).
7. Казенас Г., Станкевіч Б. Місце Польщі у зовнішній політиці Литви. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії* / ред.: Т. Стемпнівський, Б. Сурмач ; пер. О. Семенюк. Київ : Ніка-Центр, 2020. С. 65–79.

8. Каліщук О. Українсько-литовсько-польський досвід "війни у війні": спроба компаративного аналізу. *Український історичний журнал*. 2018. вип. 3. С. 92–110.
9. Камінський Сулима А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1506-1795 Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / пер. Я. Стріха. Київ : Наш час, 2011. 263 с.
10. Кучинська-Зонік А., Вільчевський Д. «Сьогодні Польща та Литва простягають одна одній руку». Польська перспектива двостороннього співробітництва. *Відносини Польщі з Литвою, Білоруссю та Україною 450 років після Люблінської унії*. Київ: Ніка-Центр, 2020. С. 45–64
11. ЛИТПОЛУКРБРИГ відзначила п'яту річницю створення. *Посольство України в Республіці Польща*. 02.10.2020. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/litpolukrbrig-vidznachila-pyatu-richnicyu-stvorennuya> (дата звернення: 24.03.2026).
12. Мицавка Ю., Коваль Н. Причини та генеза Кревської унії 1385 року у польській історіографії кінця ХІХ ст. – 1939 рр.. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2022. 11/53. С. 244–266.
13. Норман Д. Боже ігрище: історія Польщі / пер. П. Таращук. Київ : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2008. 1080 с.
14. Палінчак М. Католицький фундаменталізм в сучасній Польщі: політичний аспект. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. 2013. С. 48–53. (Політологія. Соціологія. Право ; вип. 1).
15. Парахонський Б., Яворська Г. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2015. вип. 10. С. 100. (Серія «Національно безпека»).
16. Рачюнайте-Паужуолене Р. Народна релігійність Північної Литви. *Народна творчість та етнологія*. 2011. вип. 3. С. 64–68.

17. РБК-Україна. Чистий прибуток Orlen Lietuva за 9 міс. 2009 р. скоротився в 14,4 рази - до 7 млн дол.. *РБК-Україна. Економіка*. 16.11.2009. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/chistaya_pribyl_orlen_lietuva_za_9_mes_2009_g_sokr_atilas_v_14_4_raza_do_7 mln_doll_16112009 (дата звернення: 22.01.2026).

18. Руда О. Висвітлення проблематики Люблінської унії 1569 р. у працях краківських істориків зламу XIX-XX ст.. *Дрогобицький краєзнавчий збірник. Збірник наукових праць*. 2004. вип. 7. С. 146–155.

19. Русина О. Лівонська війна 1558–1583. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / ред. В. Смолій. Київ : "Наукова думка", 2009. Т. 6 : Ла-Мі. С. 790.

20. Русина О. Україна під татарами і Литвою. Київ : Видавничий дім "Альтернативи", 1998. 320 с.

21. Руукас А. Мир чи війна: від суперечностей між Польщею та Литвою у міжвоєнний період виграла червона Москва. *Український тиждень*. 24.06.2012. URL: <https://tyzhden.ua/myr-chy-vijna-vid-superechnostej-mizh-polshcheiu-ta-lytvoiu-u-mizhvoiennyj-period-vyhrala-chervona-moskva/> (дата звернення: 19.02.2026).

22. Сінкевич Є. «Тека Станчика» і краківська історична школа другої половини XIX століття щодо перспективи відродження Польської держави. *Дриновський Збірник*. 2024. Т. 17. С. 23–42.

23. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь, 1569-1999 / пер.: А. Котенко, О. Надтока. Київ : Дух і Літера, 2012. 460 с.

24. Спільна декларація міністрів закордонних справ Республіки Польща, Литовської Республіки та України щодо створення Люблінського трикутника. *Міністерство закордонних справ України*. 28.07.2020. URL: https://mfa.gov.ua/en/news/joint-declaration-foreign-ministers-republic-poland-republic-lithuania-and-ukraine-establishing-lublin-triangle?fbclid=IwAR2eocMa3ieeVUHKWs7tcoBzd1akwouxTw_TooP_6NyCRZp-V_jnMjm5s3o (дата звернення: 27.01.2026).

25. Східне партнерство. *Представництво України при Європейському Союзі*. 15.04.2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo> (дата звернення: 19.03.2026).

26. Філатова О. Поділи Речі Посполитої. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. вип. 5. С. 104-107.

27. Чеботарьов Є. «Люблінський трикутник»: інституціональні передумови та економічний потенціал створення. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. вип. 2. С. 41–48.

28. Черкас Б. Литовсько-московська війна 1500–1503. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / ред. В. Смолій ; Інститут історії України. Київ : "Наукова думка", 2009. Т. 6 : Ла-Мі. С. 790.

29. A successful start for the euro changeover in Lithuania. *European Commission*. 06.01.2015. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_15_2962 (дата звернення: 08.04.2026).

30. A summary of the four years of Poland's membership in the EU. *CBOS bulletin*. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2008/04_2008.pdf (дата звернення: 07.04.2026).

31. Adamkus: Joint fights of Lithuanian and Polish people for independence, their support of each other and the assistance by their allies eventually shattered the Soviet empire and opened the way for the creation of a single, indivisible and free Europe. *Office of the President of the Republic of Lithuania*. 11.11.2007. URL: <https://archyvas.lrp.lt/adamkus2/en/news.full/8457.html> (дата звернення: 15.05.2026).

32. Akt unii Polski i Litwy podpisany w Krewie dnia 14 sierpnia 1385 roku. *Oszmiańszczyzna*. URL:

http://oszmianszczyzna.pl/krewo_foto/unia_w_krewie_tekst_lacinski_i_polski.pdf
(дата звернення: 13.04.2026).

33. Bakker B. B., Klingen C. Poland: A Beacon of Resilience in Europe. *How Emerging Europe Came Through the 2008/09 Crisis An Account by the Staff of the IMF's European Department* / B. B. Bakker, C. Klingen. International Monetary Fund, 2012. С. 155–162.

34. BNS: Most Lithuanians feel benefits of EU membership - poll. *Permanent Representation of Lithuania to the European Union*. 28.04.2009. URL: <https://eu.mfa.lt/en/news/45/bns-most-lithuanians-feel-benefits-of-eu-membership-poll:3499#:~:text=Updated%202009%2D04%2D28,wages%20are%20rising%20too%20slowly>. (дата звернення: 07.04.2026).

35. Buchowski K. Polityka zagraniczna Litwy 1990-2012. Główne kierunki i uwarunkowania. Białystok : Wydawnictwo Uniwersyteckie TRANS HUMANA, 2013. 293 с.

36. Buchowski S. Konflikt polsko-litewski o Ziemię Sejneńsko-Suwalską w latach 1918-1920. Sejny : Sejneńskie Towarzystwo Opieki nad Zabytkami, 2009. 181 с.

37. Budrys K. The Impact of cooperation with Poland on Lithuania's energy security. *Lithuanian annual strategic review*. 2008. вип. 6. С. 223–278.

38. Burant S. Overcoming the past: Polish-Lithuanian relations, 1990–1995. *Journal of Baltic Studies*. 1996. вип. 27. С. 309–329.

39. Cross-border Cooperation Operational Programme Lithuania-Poland 2007-13. *European Commission. Press corner*. 18.04.2008. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_08_257 (дата звернення: 24.01.2026).

40. DISCORSO DI GIOVANNI PAOLO II ALLA COMUNITÀ POLACCA NELLA CHIESA DELLO SPIRITO SANTO. *Stolica Apostolska*. 05.09.1993. URL: <https://www.vatican.va/content/john-paul->

ii/pl/speeches/1993/september/documents/hf_jp-ii_spe_19930905_comunita-polacca.html (дата звернення: 28.04.2026).

41. Discussing the future of EU and Lithuanian-Polish relations. *The Baltic Times*, 2016. URL: <https://www.lnb.lt/en/news/1732-discussing-the-future-of-eu-andlithuanian-polish-relations> (дата звернення: 10.11.2025)

42. Draft law on amendments to the law on national minorities in Lithuania. *Council of Europe*. 25.02.2003. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2003\)013-е](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2003)013-е) (дата звернення: 13.04.2026).

43. European Regional Development Fund. Citizen's summary 2021. *Interreg Lietuva-Polska. Programme*. URL: <https://old.lietuva-polska.eu/uploads/Annual%20Report%202022%20ENG.pdf> (дата звернення: 24.01.2026).

44. Frost R. *The Northern Wars 1558—1721*. Harlow : Longman, 2000. 375 с.

45. History. *Grand Hetman Kostiantyn Ostrogski Lithuanian-Polish-Ukrainian Brigade*. URL: <https://litpolukrbrig.wp.mil.pl/en/tradition/history/#:~:text=From%20an%20idea%20o%20the,was%20specified%20as%20a%20brigade>. (дата звернення: 24.03.2026).

46. Interreg V-A - Lithuania-Poland. *European Commission. Programmes*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2014-2020/pl/2014tc16rfcb031_en (дата звернення: 13.04.2026).

47. J. Sienkiewicz: *Wtedy zachowaliśmy się tak, jak musieliśmy!*. *Wilnoteka.lt*. 13.01.2016. URL: <https://wilnoteka.lt/tresc/j-sienkiewicz-wtedy-zachowalismy-sie-tak-jak-musielismy> (дата звернення: 09.03.2026)

48. Kastory A. *Utworzenie polskiego okręgu autonomicznego na Litwie w debatach Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1989–1991. Studia politologica Ucraino-Polona*. 2017. вип. 7. С. 82–97.

49. Konstytucja 3 Maja 1791 r. Geneza. Treść. Znaczenie. *Instytut Polski w Wilnie*. 19.10.2021. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2021/10/05/konstytucja-3-maja-1791-r-geneza-tresc-znaczenie/> (дата звернення: 13.04.2026).
50. Kotljarchuk A. In the Shadows of Poland and Russia. The Grand Duchy of Lithuania and Sweden in the European Crisis of the mid-17th Century. Huddinge : Södertörns högskola, 2006. 345 с.
51. Kramer M. NATO, the Baltic States and Russia: A Framework for Sustainable Enlargement. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*. 2002. Т. 78, вип. 4. С. 731-756.
52. Kurowska Pysz J., Puksas A. The National Minority as a Driver of Cultural Cross-Border Cooperation and Local Development: Evidence from the Polish–Lithuanian Borderland. *ENTAN*. URL: <https://entan.org/entan-activity/the-national-minority-as-a-driver-of-cultural-cross-border-cooperation-and-local-development-evidence-from-the-polish-lithuanian-borderland/> (дата звернення: 05.12.2025).
53. Liekis Š. 1939: The Year That Changed Everything in Lithuania's History. Amsterdam : Rodopi, 2010. 386 с.
54. Lieven A. The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence. London : Yale University Press, 1993. 454 с.
55. Malec J. From the Union of Lublin to the mutual guarantee of the two nations. *Miscellanea Historico-Iuridica*. 2023. Т. 22 : 1. С. 455-484.
56. Marten K. NATO enlargement: evaluating its consequences in Russia. *Int Polit*. 2020. Т. 57. С. 401–426.
57. Masing J. Konstytucja 3 Maja 1791. *Studia Prawnicze*. 2012. Т. 4 : 192. С. 7–28.
58. Mieczkowski R. W rok po odrodzeniu Niepodległości. *Znad Wilii*. 1991. 17-30 берез. С. 1–8.
59. Milerytė G. The visions of Lithuania and Polish relations in emigration 1945–1990 : Summary of Doctoral Dissertation Humanities, history / Vytautas Magnus University. Kaunas, 2012. 5–31 с.

60. Modzelewski W. T. Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny. *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne I Medioznawcze*. 2012. вип. 3. С. 287–312.
61. Nowak A., Kobrinskaya I. Polish-Russian / Russian-Polish Rapprochement: A Long-awaited Decisive Move. *notes internationals CIDOB*. 2010. Т. 23–24. С. 1–11.
62. Nowa polityka zagraniczna (2004-2009). *Polityka zagraniczna Litwy 1990-2012. Główne kierunki i uwarunkowania* / K. Buchowski. Białystok : Trans Humana, 2013. С. 163–205.
63. О нас. *Instytut Polski w Kijowie*. URL: <https://instytutpolski.pl/kyiv/pl/o-nas/> (дата звернення: 13.04.2026).
64. Ochał A. Konflikt polsko-litewski. *Przystanek historia. (1918-1922) Odrodzenie Niepodległej*. 24.04.2019. URL: <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/litwa/57690,Konflikt-polsko-litewski.html> (дата звернення: 19.02.2026).
65. Odezwa J. Piłsudskiego do mieszkańców byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego. *Józef Piłsudski Institute of America*. URL: <http://archiwa.pilsudski.org/dokument.php?nrar=709&nzresp=1&sygn=11&handle=709.238/250> (дата звернення: 19.02.2026).
66. Okińczyc C. Niepodległość Litwy stała się faktem. *Znad Wilii*. 1991. 1-14 верес. С. 1–8.
67. Okińczyc C. Zapraszamy do dialogu. *Znad Wilii*. 1988. 24 груд. С. 1–8.
68. Opinions about the introduction of the Euro. *CBOS bulletin*. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2008/12_2008.pdf (дата звернення: 08.04.2026).
69. ORLEN Lietuva. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. 04.07.2018. URL: <https://www.vle.lt/straipsnis/orlen-lietuva/> (дата звернення: 12.01.2026).

70. Osińska V., Nosek K., Iwańska-Cieślik B. Współpraca naukowa Polski i Litwy. Odzworowanie w bibliograficznych bazach danych i realia prawne. *Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy*. Wilno, 2023. T. 23 : A.

71. Oświadczenie rządowe z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie mocy obowiązującej Umowy o wolnym handlu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską, sporządzonej w Warszawie dnia 27 czerwca 1996 r. *Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20041291357> (дата звернення: 10.11.2025)

72. Pięnkowski M. Rzeczpospolita Obojga równych Narodów? Czy Litwa była polską prowincją?. *Hrabia Tytus*. 03.08.2020. URL: <https://hrabiatytus.pl/2020/08/03/rzeczpospolita-obojga-rownych-narodow-czy-litwa-byla-prowincja-rzeczpospolitej/> (дата звернення: 22.02.2026).

73. Początki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie. *Instytut Polski w Wilnie. Wydarzenia*. 26.02.2020. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/01/22/poczatki-sowietologii-instytut-naukowo-badawczy-europy-wschodniej-w-wilnie/> (дата звернення: 13.04.2026).

74. Poles and NATO. *CBOS bulletin*. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/1997/07_1997.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

75. Polscy orędownicy wolności. *Instytut Polski w Wilnie. Wydarzenia*. 18.05.2020. URL: <https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/2020/05/25/polscy-oredownicy-wolnosci/> (дата звернення: 13.04.2026).

76. Prime Minister Mateusz Morawiecki: we will strive to deepen the Polish-Lithuanian cooperation. *The Chancellery of the Prime Minister Republic of Poland*. 17.09.2021. URL: <https://www.gov.pl/web/primeminister/prime-minister-mateusz-morawiecki-we-will-strive-to-deepen-the-polish-lithuanian-cooperation> (дата звернення: 13.04.2026).

77. Radziwonowicz T. Walki polsko-litewskie w latach 1919-1920. *Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska*. 1998. вип. 10. С. 39-48.
78. Rosik P., Komornicki T., Goliszek S. Improvement of Accessibility in Eastern Europe due to Implementation of Road Projects in the Via Carpatia Corridor. *Mitteilungen der Österreichischen*. 2019. вип. 1 : Mitteilungen der Österreichischen. С. 177–196
79. Sliesoriūnas G. „Tragedija“, bet „labai naudinga“ – Liublino unijos vertinimai naujausioje lietuvių istoriografijoje. *Parlamento Studijos*. 2021. вип. 30. С. 60–77.
80. Speaking notes of Ambassador Dr. Hermann von Richthofen at the Council meeting with H.E. The President of Lithuania, Mr. Adamkus. *North Atlantic Treaty Organization*. 23.04.1998. URL: <https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/1998/04/23/speaking-notes> (дата звернення: 15.05.2026).
81. Srebrakowski A. Polacy w Litewskiej SRR 1944-1989. Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2000. 380 с.
82. Statut Wileńskiego Polskiego kraju narodowo-terytorialnego z 1991 roku [historyczny dokument]. 22 May 2019. URL: <https://kresy.pl/kresopedia/status-wilenskiego-polskiego-kraju-narodowo-terytorialnego-z-1991-roku-historyczny-dokument/> (дата звернення 2.04.2026)
83. Strážay T. Visegrad—Arrival, Survival, Revival. *Visegrad.group*. 02.11.2011. URL: <https://archive.visegradgroup.eu/documents/bibliography/visegradar-rival-survival-120628> (дата звернення: 17.03.2026).
84. Streikus A. Sovietų režimo pastangos pakeisti Lietuvos gyventojų tautini identitetą. *Genocidas ir rezistencija*. 2007. Т. 1, вип. 21. С. 7-31.
85. Szczechowicz H. Stosunki polsko-litewskie po 1989 roku. *Baltijos regiono istorija ir kultūra: Lietuva ir Lenkija. Politinė istorija, politologija, filologija*. 2008. Т. 16. С. 89-96.

86. The Constitution of the Republic of Lithuania. *Constitutional court of the Republic of Lithuania*. URL: <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192> (дата звернення: 13.04.2026).

87. The Poles, Czechs, and Hungarians on NATO membership. *CBOS bulletin*. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2000/02_2000.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

88. The 2008 financial crises in the Baltic countries / P. Baudino та ін. *FSI Crisis Management Series*. 2022. Т. 3. С. 39.

89. Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. *Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19950150071> (дата звернення: 09.03.2026)

90. Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Litewskiej w sprawie unikania podwójnego opodatkowania i zapobiegania uchylaniu się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu i majątku, sporządzona w Warszawie dnia 20 stycznia 1994 r. *Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19950510277> (дата звернення: 10.11.2025)

91. Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską w sprawie wzajemnego popierania i ochrony inwestycji, sporządzona w Warszawie dnia 28 września 1992 r. *Internetowy System Aktów Prawnych*. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19931220543> (дата звернення: 10.11.2025)

92. Vaitelė T. Red line and turning point – Lithuania's path to joining NATO 20 years ago. *LRT.lt. News*. 04.01.2024. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2238006/red-line-and-turning-point-lithuania-s-path-to-joining-nato-20-years-ago?hl=uk-UA> (дата звернення: 12.03.2026).

93. Vaščenkaitė G. Lithuanian-Polish relations after 2004: good old cooperation in regretfully bad new wrapping. *Lithuanian foreign policy review*. 2014. вип. 32. С. 73–105.

94. Via Carpathia. *3SI Research Center. News*. URL: <https://3si.politic.edu.pl/via-carpathia/> (дата звернення: 31.01.2026).

95. Welcome address by H.E. Mr. Valdas Adamkus, President of the Republic of Lithuania, to the Participants of the Conference “Building a Wider Europe”. *Office of the President of the Republic of Lithuania*. 29.11.2002. URL: <https://archyvas.lrp.lt/adamkus/en/onedadc.html?id=3420> (дата звернення: 15.05.2026).

96. Wspólna Deklaracja Prezydenta Republiki Litewskiej, Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezydenta Ukrainy. *Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Wypowiedzi Prezydenta RP*. 02.12.2021. URL: https://www.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/andrzej-duda/aktualnosci/wypowiedzi-prezydenta-rp/wystapienia/wspolna-deklaracja-prezydentow-polski-litwy-i-ukrainy-plen,46189?__cf_chl_tk=Y3Vur4p4RFyDx03s44POqw3iSwHcWhRINJK4q7AuqjE-1769182008-1.0.1.1-6evGV9rlhNBblB83IedDSzmG3X0B42ZxmE4HoJtl1ic (дата звернення: 27.01.2026).

97. Zaborowski M., Longhurst K. America’s protégé in the east? The emergence of Poland as a regional leader. *International Affairs*. 2003. Т. 79, вип. 5. С. 1009-1028.

98. Zapisy z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. URL: <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/zapisy-z-konstytucji-rzeczypospolitej-polskiej> (дата звернення: 10.11.2025)

99. 15th Anniversary of NATO accession. *CBOS bulletin*. URL: https://www.cbos.pl/PL/publikacje/public_opinion/2014/03_2014.pdf (дата звернення: 12.03.2026).

100. 25th anniversary of the magazine “Znad Wili”. *Kurier Wileński*.
15.12.2014. URL: <https://media.efhr.eu/category/kurier/> (дата звернення:
20.04.2026).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Карикатура на польсько-литовські відносини. Польське періодичне видання «Mucha» 1934 р.

STOSUNKI POLSKO - LITEWSKIE.

Marszałek Piłsudski. — Naści, piesku, kielbasę...

Piesek. — Choćbyście mi nawet Wilno dali, to zacząę szczekać o Grodno i Białystok, bo już taki jestem...

Додаток 2

Таблиця з даними про польсько-литовську торгівлю за період 1995–2022.

Джерело: Обсерваторія економічної складності (ОЕС).

Білінарні дані	
Експорт Польща-Литва	
Рік	Сума в доларах
1995	\$ 164 млн
1996	\$243 млн
1997	\$347 млн
1998	\$423 млн
1999	\$362 млн
2000	\$336 млн
2001	\$401 млн
2002	\$225 млн
2003	\$627 млн
2004	\$994 млн
2005	\$1.29 млрд
2006	\$1.84 млрд
2007	\$2.55 млрд
2008	\$3.04 млрд
2009	\$1.76 млрд
2010	\$1.96 млрд
2011	\$2.73 млрд
2012	\$2.96 млрд
2013	\$3.16 млрд
2014	\$3.14 млрд
2015	\$2.72 млрд
2016	\$2.81 млрд
2017	\$3.24 млрд
2018	\$3.9 млрд
2019	\$4.01 млрд
2020	\$4.09 млрд
2021	\$5.04 млрд
2022	\$5.98 млрд
Експорт Литва-Польща	
1995	\$ 101 млн
1996	\$131 млн

1997	\$126 млн
1998	\$157 млн
1999	\$214 млн
2000	\$289 млн
2001	\$300 млн
2002	\$225 млн
2003	\$344 млн
2004	\$498 млн
2005	\$649 млн
2006	\$782 млн
2007	\$1.02 млрд
2008	\$1.21 млрд
2009	\$882 млн
2010	\$1.11 млрд
2011	\$1.54 млрд
2012	\$1.12 млрд
2013	\$1.51 млрд
2014	\$1.59 млрд
2015	\$1.27 млрд
2016	\$1.73 млрд
2017	\$1.81 млрд
2018	\$2.29 млрд
2019	\$2.32 млрд
2020	\$1.8 млрд
2021	\$2.53 млрд
2022	\$3.45 млрд

Додаток 3. Таблиця з даними про частку Литви/Польщі в експорті
Польщі/Литви за період 1995–2022 рр.

Джерело: Обсерваторія економічної складності (ОЕС).

Загальні експорт країн	
Польський експорт	
Рік	Частка Литви у загальному експорті Польщі (у відсотках)
1995	22-е місце (0,66%)
1996	20-е місце (0,95%)

1997	17-е місце (1.29%)
1998	16-е місце (1.46%)
1999	17-е місце (1.26%)
2000	18-е місце (1.03%)
2001	18-е місце (1.09%)
2002	18-е місце (1.09%)
2003	18-е місце (1.12%)
2004	19-е місце (1.4%)
2005	19-е місце (1.51%)
2006	17-е місце (1.73%)
2007	17-е місце (1.93%)
2008	16-е місце (1.88%)
2009	20-е місце (1.37%)
2010	20-е місце (1.29%)
2011	20-е місце (1.5%)
2012	19-е місце (1.67%)
2013	20-е місце (1.6%)
2014	20-е місце (1.51%)
2015	19-е місце (1.43%)
2016	19-е місце (1.44%)
2017	19-е місце (1.47%)
2018	18-е місце (1.58%)
2019	18-е місце (1.63%)
2020	18-е місце (1.65%)
2021	18-е місце (1.66%)
2022	16-е місце (1.84%)
Литовський експорт	
Рік	Частка Польщі у загальному експорті Литви (у відсотках)
1995	9-е місце (3%)
1996	8-е місце (3.59%)
1997	8-е місце (2.98%)
1998	9-е місце (3.89%)
1999	6-е місце (6.01%)
2000	3-е місце (6.79%)
2001	6-е місце (5.65%)
2002	10-е місце (3.61%)
2003	10-е місце (4.04%)
2004	8-е місце (5.19%)

2005	7-е місце (5.64%)
2006	5-е місце (5.93%)
2007	4-е місце (6.56%)
2008	5-е місце (5.4%)
2009	5-е місце (5.7%)
2010	4-е місце (5.89%)
2011	6-е місце (6.03%)
2012	8-е місце (4.21%)
2013	5-е місце (5.39%)
2014	6-е місце (5.3%)
2015	4-е місце (5.63%)
2016	4-е місце (7.58%)
2017	4-е місце (6.74%)
2018	2-е місце (7.75%)
2019	2-е місце (7.85%)
2020	4-е місце (6%)
2021	3-е місце (6.85%)
2022	2-е місце (7.54%)